

Bertolt Brecht

Turandot ili kongres izbjeljivača¹

(1954)

S njemačkog jezika preveo: Dubravko Torjanac

OSOBE:

Kineski car
Turandot, njegova kći
Jau Jel, njegov brat
Careva majka
Predsjednik vlade
Dvorski tui Fi Jej
General, ministar obrane
Hi Wei, predsjednik tuijevskog udruženja
Ki Leh, rektor carskog sveučilišta
Munka Du
Nu Shan, tajnik Hi Weija
Wen
Wang, tajnik tuističke škole
Gu
Ka Mu
Mo Si
Shi Ka
A Sha Sen
Eh Feh, njegov unuk
Kiung, Su i Yao, pralje
Kovač oružja
Gogher Gogh, ulični razbojnik
Ma Gogh
Prvi tjelohranitelj
Drugi tjelohranitelj, njegov brat
Dvije Turandotine sluškinje
Liječnik careve majke
Čistačica
Majka Munke Dua
Dvije sestre Munke Dua
Tajnik Munke Dua

Slikar koje riše Munku Dua
Dva tuija iz udruženja tuija
Izaslanik krojača
Izaslanik gologuzih
Učitelj tuističke škole
Jedan razred tuističke škole
Pisar tuističke škole
Si Fu, tuistički učenik
Shi Meh, mladi tui
Me Neh, predvodnik skupine mladih tuija
Zemljopisac Pauder Mil
Nepoznata glava na gradskim zidinama
Krvnik
Mladi tui
Tui općeg obrazovanja
Ekonomski tui
Medicinski tui
Tui ljubavnog života
Ulični prodavač
Oni koji kupuju od tuija
Punašna mušterija
Konobar
Tui u dronjcima
Drugi tui
Prvi tui
Tuiji
Prvi naoružani
Jedan naoružani
Dva ulična razbojnika
Razbojnik
Vojnici
Gologuzi
Muškarci i žene

1.

U CARSKOJ PALAČI

Čistačica pere pod. Ulijeće car. Slijede ga dvorski tui i predsjednik vlade, koji također nosi tuijevski šešir.

CAR: Izvan sebe sam. Moram slušati da su državu uništili loše gospodarenje i korupcija, pa lijepo. Ali zbog toga meni ukinuti drugu lulu nakon doručka! To je previše! Mislim da kao kineski car neću to trpjeti.

PREDSJEDNIK VLADE: Vaše srce, Veličanstvo. To je zbog Vašeg srca!

CAR: Moja srca! Moje je srce slabo jer me se ne uzima ozbiljno. Prošlog mjeseca ukinute se mi dvije stotine jahaćih konja, kao – više ne bih smio jahati. Šutio sam...

PREDSJEDNIK VLADE: Šutio...

CAR: Ili, u svakom slučaju, kao da sam šutio. Danas doznajem – druga lula je ukinuta. Moje srce! Prihodi padaju! Svojevremeno mi je ostavljen izbor: ili monopol nad svilom ili monopol nad pamukom. Ja sam objeručke prigrlilo svilu. Ali savjetovali su mi pamuk. A nisam vidio nijednog čovjeka koji nosi pamuk, svi nose svilu. Ali dobro, mislio sam, možda narod nosi pamuk, dobro, stavljam na narod. A sad sam nelikvidan! (Svome bratu, Jau Jelu, koji je ušao.) Jau Jel, ja ću odstupiti.

JAU JEL: Iz kojeg razloga ovog puta?

DVORSKI TUI: Kina bez svog cara!

PREDSJEDNIK VLADE: Nezamislivo! Onda će revizija revirirati blagajne!

CAR: Onda – ako vam je stalo do mene – neka mi se ne ukida jutarnja lula.

ČISTAČICA (s kojom je dvorski tui šaputao): Gospodaru care, nemojte otići od nas. (Klekne na znak dvorskog tuija.) Kao jednostavna žena iz naroda, na koljenima Vas molim da i dalje nosite breme krune.

CAR: Dirnut sam, draga ženo, ali ja to ne mogu učiniti. Ja sebi cara više ne mogu priuštiti. (Jau Jelu.) A kriv si ti, nemoj proturječiti. Da tada nisam pristao da se monopol prenese na tebe ...

PREDSJEDNIK VLADE (gledajući čistačicu): Veličanstvo su monopol dostojanstveno odbili, pa nitko ne može reći...

DVORSKI TUI: ...da Veličanstvo ima bilo što s poslovima.

CAR: Pa da! Da bi se kako-tako mogao namicati novac. A namiće li se novac? Tražim obračun.

JAU JEL (bijesno): Ovoga je dosta. (Silom dovede čistačicu.) Koliko ste platili za svoj rubac?

ČISTAČICA: Deset jena?

JAU JEL: Kada? Kada ste ga kupili?

ČISTAČICA: Prije tri godine.

JAU JEL (caru): A znaš li koliko se sad za ovo plaća? Četri jena.

CAR (opipava rubac, zainteresirano): To je pamuk?

PREDSJEDNIK VLADE: Pamuk, Veličanstvo.

CAR (mračno): A zašto se sad prodaje tako jeftino?

PREDSJEDNIK VLADE: Vaše Veličanstvo, ako pitate, morate i doznati. Iza nas je jedna od najstrašnijih godina u povijesti Kine. Žetva...

CAR: Što je sa žetvom? Je li vrijeme bilo loše?

PREDSJEDNIK VLADE (uz prigušen smijeh): Bilo je dobro!

CAR: Onda su seljaci bili lijeni?

PREDSJEDNIK VLADE: Bili su marljivi!

CAR: Pa što se onda dogodilo sa žetvom?

PREDSJEDNIK VLADE: Urod je divovski! I to je nesreća! Jer svega ima previše, više ništa ne vrijedi.

CAR: Hoćete reći da imam previše pamuka da bi se postigla pristojna cijena?

– Tada ga, ljubazno vas molim, odstranite!

PREDSJEDNIK VLADE: Ali, Veličanstvo, javno mnijenje!

CAR: Molim? Vi nosite tuijevski šešir i hoćete me uvjeriti da se borite javnog mnijenja? Onda mi pripremite razloge za ostavku. (Odlazi.)

PREDSJEDNIK VLADE: Oh, bože!

CAR (se vratiti): I zabranjujem da se opet učini nešto što šteti mom ugledu.

Sad konačno odlazi.

PREDSJEDNIK VLADE: Operi me, ali me nemoj smočiti! Prijatelji moji, odrastao sam u najboljoj tuističkoj školi ove zemlje, vladam tuijskom literaturom, već tridesetak godina raspravljam s najznačajnijim tuijima o svim idejama koje bi mogle spasiti Kinu. Prijatelji moji – ne postoji nijedna.

CAREVA MAJKA (ulazeći, noseći malen servis za čaj): Evo, ovdje imam lijepu šalicu čaja. Gdje je moj sin?

JAU JEL: Otišao je. Jesu li te opet... (Otrčala je prema vratima.) Strašno, liječnici joj uvijek dopuste da pobjegne. Čaj je, dakako, opet otrovan.

DVORSKI TUI: Liječnike prevari što je ona, općenito gledano, tako razborita.

JAU JEL (uzdišući): Pokatkad je razumijem.

CAREVA MAJKA (se vratila. *Jau Jelu*): Onda uzmi ti.
JAU JEL: Mama, nemoguća si.

Careva majka razočarano odlazi prema vratima. Ulijeće liječnik.

LJJEČNIK: Molim Vas šalicu, Veličanstvo.

Oduzima joj šalicu. Oboje odlaze.

PREDSJEDNIK VLADE: Dajem Kini još dvije godine.

2. U ČAJANI TUIJA

Za malim stolovima sjede tuiji, igraju igre na dasci. Natpise na pločicama – “Dvije manje formulacije za 3 jena”, “Preokrećemo mišljenja. Poslije toga su kao nova”, “Mo Si, najbolji u izgovorima”, “Vi radite – ja pružam argumente”, “Zašto ste nedužni? Nu Shan će vam reći”, “Raditi što hoćete, ali formulirati to čestito” – čitaju mušterije koje su većinom sa sela.

MO SI: Moram se požuriti, još me danas čeka jedna teška formulacija. Radi se o blagajniku gradske banke. Poskupljenje.

KA MU: Danas ne formuliram. Jučer sam nekom trgovcu iznutricama prodao mišljenje o atonalnoj glazbi.

MO SI: Pro ili kontra?

KA MU: Kontra. Ne prodajem konfekcijska mišljenja koja pristaju svakome. Prodajem samo mišljenja-modele. Moje mušterije ne žele izricati mišljenja kakva izriču i drugi. Ali vaša mišljenja za malog čovjeka također bi se trebala dobro prodavati, Shi Ka.

SHI KA: Da, uveo sam sustav plaćanja u obrocima. Znate li kako mi je to palo na pamet? Žena jednog klijenta je pošto-poto htjela drvenu posudu za miješanje kruha. On se savjetovao sa mnom zbog izgovora. Žena je rekla da je posudu dobila na otplatu, a on me pitao ne bi li i izgovor mogao dobiti na otplatu. Posuda bi ga inače došla jeftinije. Ipak su ovo teška vremena. Pa što je sad ovo?

Konobar postavlja natpis: “Prema policijskom propisu, zabranjeno posluživanje gostiju u odpranoj odjeći.” Jedan odpranac dostojanstveno napušta lokal. Začuj se uzdah.

JEDAN TUI: Uz ovakve cijene odjeće!

NEKI DRUGI TUI: Mali čovjek sebi uskoro neće moći priuštiti mišljenje!

MIRAN GLAS: Živio Kai Ho.

Smijeh.

JEDAN TUI: Bez politike, molim.

DRUGI TUI: Onda i bez naplaćivanja čaja, molim.

PRVI TUI: Zar vi mislite da će gospodin Kai Ho, običan huškač, postići ono što veliki tuiji nisu postigli, naime, pretvoriti Kinu u zemlju u kojoj se može živjeti?

DRUGI TUI: Da.

Ogroman grohot.

PUNAŠNA MUŠTERIJA: Što tražite za jedno malo formuliranje u vezi skoka u tuđe dvorište?

MO SI: Do četiri jena, ako nije ...

Žena sjedne do njege.

Ulazi Turandot s dvorskim tuijem. Nitko je ne prepoznaje.

TURANDOT: To je, dakle, jedna od najpoznatijih čajana tuija?

DVORSKI TUI: Samo onih najprostijih, carska Visosti. Oni veliki, koji izriču pravdu, pišu knjige, odgajaju omladinu, ukratko, koji s tribina, iz ureda i s katedri vode čovječanstvo prema svojim idealima, takvi ovdje ne zalaze. Ipak, i ovi manje značajni ovdje se trude da duhovno pripomognu stanovništvu u njegovim raznolikim poslovima.

TURANDOT: Tako što ljudima govore što trebaju raditi?

DVORSKI TUI: Više tako što ljudima govore što trebaju govoriti. Pokušajte!

Turandot sjedne do Nua Shana.

TURANDOT (*lijeno*): Zašto sam nevinna?

NU SHAN: U vezi čega? A, tako (*glasno se nasmije*). Deset jena. (*Dobiva ih.*) Biste li tražili natrag svojih deset jena, moja damo, ako vam priznam da ne znam zašto ste nevinna, ali da uvijek možete tvrditi da ste u tome potpuno nevinna?

TURANDOT (*lijeno*): Ja sam putene prirode. Fu, objasni mi za čim sam luda.

DVORSKI TUI: Ovdje?

TURANDOT: Svakako.

DVORSKI TUI: Osoba o kojoj je riječ najmanje može odoljeti duhovnim odlikama. Nju, naime, uzbuđuju neke elegantne formulacije.

TURANDOT: Tjelesno.

DVORSKI TUI: Novovrsni položaji...

TURANDOT: ... problema...

DVORSKI TUI: ...čine je potpuno podložnom muškarcu.

TURANDOT: U spolnom smislu. Reci ono o krvi.

DVORSKI TUI: Krv joj navre u srce kad ugleda visoko čelo, znajačnu gestu, kad čuje dobro zaokruženu...

TURANDOT: ... rečenicu.

KONOBAR (*prolazi čajanom i izvikuje*): Traže se izbjeljivači za robnu kuću La Me!

Tri tuija požure otraga.

JEDAN TUI (*za susjednim stolom*): Ovdje postoji jedan jedini problem koji je teško riješiti: tko će platiti čaj?

Ulazi Gogher Gogh, u pratnji jednog tjelohranitelja, koji ostane stajati na vratima.

TURANDOT: Tko je taj ljepi čovjek?

DVORSKI TUI: Ozloglašeni ulični razbojnik imenom Gogher Gogh.

NU SHAN: Ne govorite glasno, gospodine. On voli da ga se naziva tuijem. Dakako, već je dva put pao na najnižim istipima... Ali, kako se čuje, i dalje studira.

GOGHER GOGH (*sjeo je do tuija pred kojim je natpis “Dvije manje formulacije za 3 jena”*): Ovdje je tvojih tri jena, i slušaj: trebao mi je novac za učenje.

WEN: Ti nikad nećeš proći na ispitu.

GOGHER GOGH: Pazi na svoj jezik! Uostalom, sa školom sam gotov, ništa nije vrijedila. Ali, kao što sam rekao, trebao mi je novac.

TURANDOT: Zašto kao razbojnik hoće biti tui?

NU SHAN: On je postao ulični razbojnik samo zato da bi postao tui.

TURANDOT: Odmah sam ga uočila.

GOGHER GOGH: Za prvi ispit uzeo sam novac iz blagajne svoje tvrtke.

WEN (*izdosađeno*): Uzeo na posudbu.

GOGHER GOGH: Uzeo na posudbu. Do novca za drugi ispit mogao sam doći samo tako što sam u zalagaonicu odnio automatske pištolje i municiju svoje tvrtke.

WEN: Odnio na čišćenje. Ako trebaš još, plati opet.

Gogher Gogh prevrće po džepovima tražeći kovanice.

TURANDOT: Zar je lakše živjeti kao tui nego kao ulični razbojnik?

NU SHAN: Razlika i nije velika. Ali on i ne živi od pljačkanja po ulicama. U svakom slučaju, sad više ne, otkako je sve poskupjelo. Gogher Gogh i njegova banda žive od pružanja zaštite praonicama u predgrađu.

TURANDOT: Od čega ih štite?

HU SHAN: Od prepada.

TURANDOT: Čijih?

NU SHAN: Od prepada njegove bande. Shvaćate li: praonica plati i nema više prepada.

DVORSKI TUI (*cinično*): On posluje kao država. Kad se plati porez, policija više ne napada.

TURANDOT (*zaljubljeno*): Fi! Ne na javnom mjestu! Svi će vidjeti!

GOGHER GOGH: Tri jena. Hoću još samo jednu formulaciju. Kako ću to pripočeti svojim ljudima?

HU SHAN (*pokazuje na tjelohranitelja*): Ljudima poput ovog? To iziskuje određeno razmišljanje.

Ulazi seljak bijele brade, Sen, s dječakom. Tui Gu upućuje ga k stolu Nu Shana.

GU: Nečuveni slučaj! Ovaj čovjek dolazi iz provincije Sečuan. Dva mjeseca je putovao, s malim kolicima, a kolica je natovarilo pamukom. Danas ujutro kad ga je htio prodati, pamuk mu je na Trgu Tri Prsta – konfisciran!

Protesti uokolo.

WEN: A ovdje se tako oskudijeva u pamuku da jedan šal košta petnaest jena!

DRUGI TUI: Predionice su jučer zatvorene. Manjak pamuka. Udruga krojača prijete neredima ako vlada ne kaže zašto nema pamuka.

WEN: Peking se polako pretvara u grad u kojem ljudi hodaju u dronjcima.

GU: Dopustite. *Sjedne do bjelobradog, dječak ostane stajati iza njege.* Što vas je dovelo u Peking?

SEN: Ime mi je Sen. A ovo je Eh Feh. Dolazim zbog studiranja.

GU: Mladi gospodin studira?

SEN: Ja studiram. Za njega još ima vremena. On će najprije biti postolar, izrađivat će sandale. A ja osjećam da sam dovoljno zreo, gospodo. Pedeset godina sanjao sam o tome da i sam pripadam velikom bratstvu onih koji sebe zovu tuijima – prema početnim slovima Telekt-Uel-In. Jer sve se u državi odvija prema njihovim velikim mislima, oni vode čovječanstvo.

GU: Svakako. A s novcem od prodaje pamuka htjeli ste...

SEN: Pohadati tuištičku školu.

GU (*ustaje*): Gospodo moja! Upravo doznajem da je ovaj starac ovdje, kojemu su državni organi konfiscirali

pamuk, htio iskoristiti utržak za pohađanje tuističke škole. On žeda za studiranjem, a država ga potkrada! Zbog toga predlažem da ovdje prisutni slučaj svog budućeg kolege iskoriste kao vlastitu priliku.

NU SHAN: Beskorisno! O svemu što je povezano s pamukom odlučuje car.

Turandot ustaje na znak dvorskog tuija i odlazi s njim.

JEDAN TUI: Ne odlučuje car! Odlučuje carev brat!

Smijeh.

NU SHAN: Ništa od studiranja, stari.

Konobar, kojemu je dvorski tui na izlazu prišapnuo nešto, pristupa Senovu stolu i šapće Senu.

GU: Gospodo moja, dogodilo se nešto izvanredno. Dobro tvorka, koja hoće ostati anonimna, upravo je gospodinu Senu dala iznos koji bi dobio za prodani pamuk. Čestitajmo gospodinu Senu na nenadanoj mogućnosti da pristupi našem velikom bratstvu.

Nekoliko tuija pristupi Senu i čestita mu.

GOGHER GOGH: Sad si dovoljno razmišljao. Što ću reći u tvrtki?

WEN (*vraćajući mu tri jena*): Ne znam.

3. U CARSKOJ PALAČI

Car puni drugu jutarnju lulu. Ulazi Turandot s dvorskim tuijem.

TURANDOT (*podigne gornju haljinu i pokazuje ocu hlače*): Što kažeš na hlače? Pamuk. Fi veli da grebe. To je točno, ali pamuk je sada nešto najrjeđe, skup je, a ipak je narodski. Zašto šutiš? Kad tebi nešto padne na pamet, a ja šutim, kao što je bilo onda kad ti je na pamet paog porez na sol, onda tri dana ideš k'o pokisla kokoš.

CAR: Da, cijene pamuka su sasvim lijepo porasle. Uzmi kist i napiši što bi htjela imati. Moj odnedavni finansijski položaj dopušta mi da ti priopćim da pri izboru supruge možeš slijediti želje svoga srca. Onog Mongola možemo definitivno otpisati. Nikad se ne bih pomirio s tim da sam ti nametnuo supruga, nikad. Osim u krajnjoj nuždi.

Udaljena koračnica.

TURANDOT: Ako ću se udavati, udat ću se za nekog tuija.

CAR: Ti si perverzna.

TURANDOT (*obradovana*): Misiš? Kad netko kaže nešto dosjetljivo, mene to prožme do srži.

CAR: Nemoj biti nepristojna. U rano jutro. Nikad neću dopustiti da se spetljaš s nekim tuijem. Nikad.

TURANDOT: I baka je nepristojna. Što tek kaže o ...

CAR: I neću trpjeti da tako govoriš o baki. Careva je majka veliki domoljub, to već stoji u čitankama. I općenito si premlada da misliš na takve stvari.

TURANDOT: Jesam li premlada, Fi? Grebe!

CAR: Kakva je to glazba?

DVORSKI TUI: Demonstracija krojačkog udruženja, Veličanstvo.

TURANDOT: Ali sam ja zato ipak u velikoj državi. Idem s Fijem pogledati demonstracije. Ne treba žuriti, trajat će osam do deset sati.

CAR: Osam do deset sati?

TURANDOT: Dok svi prođu.

Ulazi predsjednik vlade s letkom.

PREDSJEDNIK VLADE: Neka se Vaše Veličanstvo udostoji pogledati ovaj letak, koji je pronađen ispred robne kuće La Me. Letak vrlo neugodna sadržaja. (Čita.) "Gdje je kineski pamuk? Zar kineski sinovi trebaju ići goli na pokope svojih roditelja koji su umrli od gladi? Prvi mandžurijski car imao je samo toliko pamuka koliko je potrebno za vojnički kaput. Koliko ima posljednji?" – Stil ove brljotine svjedoči da ju je napisao Kao Ho.

CAR: Prokleti tui!

DVORSKI TUI: Nemojte tako! Svima nam dajte bičem, Vaše Veličanstvo, ali nemojte tog prijavog subjekta nazivati tuijem! Razularenim huškač, koji se druži s bagrom! Nemojte gledati, molim Vas, moram (*brise hladan znoj*)...

CAR (*koji tijekom idućeg razgovora sluša udaljenu glazbu*): Tog čovjeka nećemo uzeti ozbiljno.

PREDSJEDNIK VLADE: Tom je čovjeku uspjelo dići na noge dvadeset milijuna ljudi u provinciji Ho, Vaše Veličanstvo. Udostojite se uzeti ga ozbiljno.

TURANDOT: A kakav je to kaput koji se spominje?

DVORSKI TUI: Pamučni kaput prvog mandžurijskog cara koji je bio seljak. Kaput visi u starom mandžurijskom hramu, a priča se da će narod ovisiti o caru sve dok kaput visi o svom užetu. Praznovjerje, koje se gospo-

din Kai Ho, koji je studirao u Kantonu, ne stidi iskoristiti.

PREDSJEDNIK VLADE: A milijuni vjeruju u to.

TURANDOT (*pjeva*):

"I da debliji je,
Jednom puknut će.

Ali za sad nema zбора

Da sva užad puknut mora."

CAR: Svinjarija. Kakve su posljedice takva razotkrivanja?

PREDSJEDNIK VLADE: Novi skandal! Udruga krojača, koja okuplja dva milijuna članova, udružiti će se s udrugom gologuzih, koja okuplja četrnaest milijuna članova. Jer: krojači nemaju više pamuka za šivanje odjeće, a ni sami više nemaju što odjenuti. Dići će se galama: "Car ima pamuk!" i cijeli će se narod okupiti oko Kai Hoa.

Ulazi Jau Jel.

JAU JEL (*ne sluteći ništa*): Dobro jutro. Prija li jutarnja lula?

CAR (*urla*): Ne prija! Gdje je pamuk?

JAU JEL: Pamuk?

CAR (*mu drži letak ispred nosa*): Ovdje me optužuju i vrijeđaju, a zar itko išta poduzima protiv toga? Ja ću odstupiti. Ako se sve smjesta ne razjasni, ako smjesta ne uslijede objašnjenja, ja ću jednom za svagda odstupiti.

PREDSJEDNIK VLADE: Kai Ho je sve razotkrio.

CAR: Aljkavost! Indolencija! Glupost!

JAU JEL: Gospodo moja, molim vas da me ostavite na samo s mojim bratom.

CAR (*dok svi izlaze, osim Turandot*): Zahtijevam da se krivice najoštrije kazni. Naglašavam: najoštrije.

TURANDOT: Tako treba, tata.

JAU JEL: Prestani se derati, svi su otišli.

TURANDOT (*marljivo bilježeći*): Točno, tata. Sad budi pristojan.

CAR: Gdje je pamuk?

JAU JEL: Ja sam shvatio da si se ti derao pred drugima, ali sad prestani s tim.

CAR (*još glasnije*): Gdje je pamuk?

TURANDOT: Da, gdje je, u stvari?

JAU JEL: Pa to znaš i sam. U tvojim skladištima.

CAR: Što? Ti se to meni usuđuješ reći? Narediti ću da te uhapse!

TURANDOT: Da, molim, molim!

JAU JEL: Ali i ti si se s tim složio, zar ne?

CAR: Da pozovem stražu?

JAU JEL: Onda ćemo pamuk jednostavno pustiti na tržište.

Stanka.

CAR: Onda ću ja odstupiti.

JAU JEL (*urla*): Onda odstupi i završi na vješalima!

Stanka.

JAU JEL: Sazovi konferenciju tuija. Obećaj im nešto, što te ništa ne košta, ako s tebe speru ljagu. Čemu imaš svojih dvjesto tisuća izbjeljivača? Zbog čega uzdržavaš petnaest tisuća škola?

TURANDOT: Konferencija tuija! To bi bilo zabavno!

CAR: Tuiji! Nitko ih ne cijeni više od mene. Oni čine što mogu, ali ne mogu sve. Što mogu reći? Udruga krojača već sve zna.

PREDSJEDNIK VLADE (*ulazi*): Veličanstvo, izaslanici krojača i, nažalost, izaslanici gologuzih.

CAR: Što, oni već dolaze zajedno? Tu više ne pomaže nikakva konferencija tuija.

TURANDOT: I pravo ti budi.

JAU JEL: Trebaš se izjasniti o pamuku.

TURANDOT (*još uvijek bilježeći*): I pravo ti budi jer si neduhovit čovjek.

Ulaze izaslanici krojača i izaslanici gologuzih. Prate ih dva tuija.

CAR (*neraspoloženo*): Što je?

PRVI TUI (*prije nego što jedan od izaslanika uspije progovoriti*): Veličanstvo! Prema svjedočanstvu klasika Ka Mea, ne postoji ništa što bi se moglo oduprijeti snazi naroda kad je složan. Veličanstvo, pitanje gdje se nalazi pamuk pitanje je oko kojeg se Udruga krojača, koju zastupam, uspjela usuglasiti s Udrugom gologuzih, koju zastupa moj cijenjeni kolega.

DRUGI TUI: Ali ne, kao što ti misliš, s vrha, već iz baze!

PRVI TUI: Dobro, iz baze. Budući da je kod nas rukovodstvo izabrano polazeći od baze... (Drugi tui prasne u smijeh.) Sloboda se može izvojevati jedino u potpunoj slobodi. (Vadi knjigu iz mape. Turandot plješeće.)

Ka Me!

DRUGI TUI: Pusti citiranje! Tko je ikada čuo da je neka vojaska u potpunoj slobodi izvojevala bitku? (Turandot plješeće.) Otkad disciplina znači neslobodu? (Također vadi knjigu.) Što kaže Ka Me?

PRVI TUI: Bitka? Dakle, primjena sile! Iz tebe govori vaš Kai Ho!

DRUGI TUI: A iz tebe honorar, koji tebi izdajničke vode ove udruge trulih advokata i nadripisara...

PRVI TUI: Ti tvrdiš da mene plaćaju?

DRUGI TUI: I to još izdajice!

Izaslanik krojača, koji je ušao zajedno s prvim tuijem, opali drugom tuiju pljusku. Ovaj ustukne i udari prvog tuija knjigom Ka Mea, a ovaj mu na to uzvratil udarivši ga svojom knjigom. Ozlojeđeni izaslanik gologuzih udari drugog izaslanika i nastane sveopći metež.

TURANDOT (sopćuci): Daj mu nogom! Pokrivaj! U bradu!

CAR: Sad je dosta! (Borba prestane, prvi tui je pao na pod.) Ja vam zahvaljujem na vašim jasnim izvodima i plaćem se s vašim argumentima, posebice s ovim posljednjim. A ganula me i glazba, koja svira ispred moje palače. Očito je da se radi o nestašici pamuka. Budući da između vas nije došlo do dogovora, predlažem – (Ulazi careva majka s tanjurom slatkih pogača koje nudi sinu, a ovaj ih – i dalje govoreći – odbija.) – da pitanje “Gdje je pamuk?” riješe i objasne najmu-drijii i najučeniji ljudi carstva. Ovimе sazivam izvanredni kongres tuija, koji će narodu na dobar i zadovoljavajuć način znati objasniti gdje je nestao kineski pamuk. – Ah, mama, pa prestani! Dobar dan.

Izaslanstvo, s iznimkom onesviještenog tuija, zbunjeno se nakloni i povlači natrag, uzimajući istoga sa sobom.

CAR: Jesam li otišao predaleko?

PREDSJEDNIK: Bili ste vrijedni divljenja.

CAR: Ma ja mislim da je jedan kongres tuija dovoljan za ove dobre ljude. Pa oni nisu načisto ni sa samima sobom.

TURANDOT: Ja ne znam što ljudi ovog puta hoće od tebe. Bilo kako bilo, ja sama imam vrlo malo pamuka. (Car joj zabrani da ga pokaže.)

PREDSJEDNIK: Je li Veličanstvo već pomišljalo na nagradu za onog Vašeg tuija koji će pučanstvu objasniti gdje je pamuk?

CAR: Nisam, moj financijski položaj još ni izdaleka nije osiguran. Pusti, mama, kad pušim ne jedem kolače.

PREDSJEDNIK: Veličanstvo, odgovoriti na to pitanje, a ne približiti se previše Vašem Veličanstvu, za to je sposobna samo najmu-drijija glava Kine. Što ćete obećati?

TURANDOT (radosno klikne): Huhuhuhuh! Mene!

CAR: Što to znači – tebe? Pa neću valjda trgovati vlastitom krvi i mesom?

TURANDOT: Zašto ne? Vi ćete pronaći najbistriju glavu, a ja ću se udati za nju.

CAR: Nikad. (Osluškujе.) Ali red je vrlo dug.

3a U STAROM MANDŽURSKOM HRAMU

U napola razrušenom okruglom tornjiću visi sa stropa na debelom užetu stari pokrpani kaput. Ispred njega stoji carska obitelj, predsjednik, ministar obrane, visoki tuiji.

CAR: Draga moja Turandot, ovo ovdje je kaput koji valja poštovati. Tvoj ga je predak nosio na bojnem polju, a budući da nije imao sredstava, krpao ga je od prilike do prilike, kao što vidite, kad bi ga koji metak prorešetao. Ovaj kaput nosi svaki car prigodom krunidbe jer je za njega vezano poznato proročanstvo. Po mom mišljenju, uzdanje naroda u cara nešto je prijeko potrebno, pomislite samo na vojnike koji su, kao što sam čuo, u rodu sa svim ostalim podanicima. Zbog toga sam odlučio da ću onome od svojih milih tuija, koji će znati sačuvati uzdanje naroda u očinsku skrb svoga cara, darovati ruku svoje jedine kćeri. (“Ah” i “oh” odobravajućeg iznenađenja, Turandot se nakloni.) I jer je poštovanje prema starim običajima za mene bitno i presudno, pa i u – htio bih naglasiti – materijalnom smislu, naređujem da se moj budući zet prije svadbenih svečanosti zaogrne ovim starim kaputom. I ovime je svečani državni čin završen.

4.

Tijekom promjene čujemo izvikavača: “Važna obavijest: car obećava ruku svoje kćeri Turandot onom tuiju koji će objasniti narodu što se zbilo s kineskim pamukom.” U školi vlada velika užurbanost. Sve se odvija bez reda. Pisari dovlače natpis: “Tui – budući carev zet”. Učitelj u tuijevskom šeširu predaje razredu.

UČITELJ: Si Fu, nabroji nam glavna pitanja filozofije.

SI FU: Jesu li stvari izvan nas, za sebe i bez nas, ili su stvari u nama, za nas i ne bez nas.

UČITELJ: I koje je mišljenje točno?

SI FU: Odluka još nije pala.

UČITELJ: A kojem je mišljenju zadnji put bila sklona veći-
na naših filozofa?

SI FU: Da su stvari izvan nas, za sebe i bez nas.

UČITELJ: Zašto je pitanje ostalo neriješeno?

SI FU: Kongres na kojem se trebala donijeti odluka održavao se, kao što se održava već dvije stotine godina, u samostanu Mi Sang, koji se nalazi na obali Žute rijeke. Pitanje je glasilo: postoji li Žuta rijeka uistinu ili samo u glavama? No tijekom kongresa otopio se snijeg u brdima i Žuta se rijeka izlila preko svojih obala i odnijela samostan Mi Sang sa svim sudionicima kongresa. Zbog toga nije iznesen dokaz da su stvari izvan nas, za sebe i bez nas.

UČITELJ: Dobro. Sat je završen. Koji je najvažniji događaj dana?

RAZRED: Kongres tuija.

Učitelj odlazi s razredom. Ušao je tui Gu i bjelobradi Sen kojeg vodi njegov unuk.

SEN: Ali Žuta rijeka stvarno postoji!

GU: Da, lako je to reći, ali dokaži!

SEN: Hoću li ovdje naučiti kako dokazati takve stvari?

GU: Ovisi o tebi. A ja te još nisam pitao zašto želiš studirati.

SEN: Mislimi je takav užitak. A uživati treba naučiti. Ali možda sam trebao reći da je to jako korisno.

GU: Hm. Pa sad, najprije pogledaj okolo prije nego što se upišeš i platiš školarinu. Ovdje jedan uči govorenje.

Shi Meh, mladić, dolazi s Nu Shanom, ovdašnjim učiteljem, i penje se za malu govornicu. Nu Shan stane uza zid i opslužuje napravu s konopcem pomoću koje se košarica za kruh može povlačiti gore-dolje ispred očiju govornika.

NU SHAN: Tema glasi: “Zašto je Kai Ho u krivu?” Kad povučem košaricu u vis, ti znaš da si rekao nešto pogrešno. Kreni!

SHI MEH: Kai Ho je u krivu jer ljude ne dijeli na pametne i na manje pametne, već na bogate i siromašne. Isključili su ga iz tuijevskog udruženja jer je tegljače čamac, stanare koliba i prelce pozivao da stanu protiv nasilja koje se (košarica se podiže) – navodno – (košarica se koleba) vrši nad njima. I time ih je nedvosmisleno pozvao na primjenu sile! (Košarica se spušta.) Kai Ho govori o slobodi. (Košarica se koleba.) Ali zapravo želi tegljače čamac, stanare koliba i prelce pretvoriti u svoje robove. (Košarica se spušta.) Pripovijeda se da tegljači čamac, stanari koliba i prelci ne zarađuju dovoljno (košarica se podiže) – da bi

njihove obitelji – da bi oni sa svojim obiteljima mogli živjeti u luksuzu i obilju (košarica stane) i da moraju preteško raditi (košarica se diže) – jer žele svoj život provesti u lijenosti (košarica stane) – što je prirodno. (Košarica se koleba.) To nezadovoljstvo mnogih ljudi (košarica se diže) – nekih ljudi (košarica zastaje) – Kai Ho izrabljuje, pa je, dakle, izrabljivač. (Košarica se brzo spušta.) Gospodin Kai Ho u Ho Nangu dijeli zemlju siromašnim zakupnicima. Ali, jer zato zemlju najprije treba ukrasti, on je dakle lopov. Prema filozofiji Kai Hoa – košarica se opet koleba – smisao života sastoji se u tome da se bude sretan, da se jede i pije kao i car (košarica se naglo diže u vis) – ali to samo pokazuje da Kai Ho uopće nije filozof, već je šuplje naklapalo (košarica se spušta) – huškač, vlastohlepan odbranac, beskrupulozan kockar, tip koji kopa po smeću, oskrvnitelj vlastite majke, bezvjernik, ukratko – zločinac. (Košarica se ljulja tik ispred usta govornika.) Tiranin!

NU SHAN: Kao što vidiš, još uvijek praviš greške, ali u tebi ima štošta dobroga. Sad idi pod tuš i neka te izmasiraju.

SHI MEH: Gospodine Nu Shan, mislite li da imam izgleda? Nisam baš bio dobar u prikriivanju pogrešaka i bio sam na 17. mjestu u umjetničkom laskanju. (Odlazi.)

GU: Nu Shan! Novi učenik! (Nu Shan dolazi trkom.) Uostalom, što vi velite o Kai Hou?

SEN: U kraju gdje raste pamuk o njemu se zna samo ono što govore posjednici. On je loš čovjek, čovjek koji je protiv slobode.

NU SHAN: Svida vam se to što mi ovdje učimo?

SEN: Ono je bio dobar govor. Bilo je u njemu nečeg novog. A je li istina da Kai Ho želi dijeliti zemlju?

NU SHAN: Da, ukrasti je i zatim tobože podijeliti. A hoću li vas upisati u školu?

SEN: Svakako, ali još malo. Volio bih još nešto čuti. To je zasada besplatno?

Ulazi Gogher Gogh sa svojom majkom, tuijem Wenom i trojicom iz svoje bande.

MA GOGH: Moj bi sin htio položiti ispit.

PISAR: Opet si tu? Treći put, zar ne? Mislim da danas nemamo vremena. A zbog toga što će sad carev zet biti tui, upisuju nam stotine novih. A zašto bezuvjetno hoćeš biti tui?

GOGHER GOGH: Na temelju mojih prirodnih sklonosti, a i predznanja, osjećam se pozvanim za državnu službu.

Pisar ga pogleda sućutno i žurno odlazi nakon što se duboko naklonio Ma Gogh.

PRVI DRUMSKI RAZBOJNIK: Shvati. Moraš podijeliti stre-ljivo. Poskupljivanje će se sad smanjiti i trgovački će se život oporaviti. I svaki novi dućan mora smjesta biti napadnut da se otpočetak navikne na plaćanje zašti-te od prepada.

GOGHER GOGH: Neću nikakvih puškaranja. Imam druge planove.

DRUGI DRUMSKI RAZBOJNIK: Dobro, ali koje?

Gogher Gogh uporno šuti.

MA GOGH: U moga se sina možete uzdati, vi to znate.

PRVI DRUMSKI RAZBOJNIK (*nesigurno*): Sigurno.

MA GOGH (*pokaže na natpis*):² Krukher, učeni čovjek sad ima mogućnosti kao nikada prije. Ja vjerujem u Goghera.

Ulazi veliki tui Hi Wei s pisarima. Sjedne.

SEN: Tko je to?

GU: To je Hi Wei, rektor carskoga sveučilišta. On vodi ispit.

WEN (*prišavši stolu, prigušeno*): Moj je kandidat ovdje treći put. Na dva prethodna ispitivanja svaki ga se put pitalo koliko je 3 puta 5. On je na nesreću svaki put odgovorio: 25. A razlog je tome što on ima nepopustljiv karakter. Budući da je pak, s druge strane, izvrstan poslovni čovjek i dobar građanin te žeda za znanjem, molim gospodina rektora da još jedanput ponovi pitanje: "Koliko je 3 puta 5?". Moj je kandidat marljivim učenjem naučio točan odgovor: 15. (*Predaje mu vreću s novcem.*)

HI WEI (*smije se*): Razgovarat ću sa svojim prisjednicima. PRVI DRUMSKI RAZBOJNIK: A što si uvijek odgovorio da si pao?

GOGHER GOGH: 25. A to nije bilo točno, jer je odgovor na pitanje: "Koliko je 3 puta 5?", koliko čujem, 15.

PRVI DRUMSKI RAZBOJNIK: Ali je to sto posto točno ako pitanje glasi: "Koliko je 5 puta 5?". Pa će oni, molit ću lijepo, pitanje postaviti točno. *Izvuče pištolj ispod pazuha, prilazi stolu, pokaže ga Hi Weiju i vraća se natrag nakon što je s njim prozborio nekoliko riječi.* Ti ostaješ kod 25, sve je dogovoreno.

WEN (*u međuvremenu kaže Nu Shanu*): Upeterostručio sam pristojbu.

PISAR (*izvikuje*): Gospodin Gogher Gogh. (*Ovaj istupi.*)

HI WEI (*s iskrivljenim smiješkom, gledajući prvog drumskog razbojnika*): Koliko je 5 puta 5, gospodine kandidatu?

GOGHER GOGH: 15.

Hi Wei dignu ruke sliježući ramenima i brzo odlazi.

PRVI DRUMSKI RAZBOJNIK: Ali sve je bilo tako lijepo dogovoreno.

GOGHER GOGH: Dakako, kad mi uvijek postavljaju druga pitanja... Nečuvano je kako ovdje ruše ljude s njihovim novcem kojega su tako mukotrpno stekli. (*Glasno.*) Zahtijevam da me se na temelju vrlo promišljenog odgovora smjesta registrira kao člana tuijevskog udruženja. Dokazano je da ispitivači nisu znali postaviti točno pitanje na moj odgovor. Oni su dakle nesposobni. A ja sad moram dobro promisliti želim li uopće pripadati takvu udruženju. Ovdje se, kao što svatko zna, radi o vrlo opasnim trgovcima mišljenjima. Prodati bi i vlastitu majku ako im ne bi pasala u rečenicu! Još ćete vi mene upoznati!

MA GOGH: Dodu, ovdje te potkrajaju. (*Odlazi sa Gogher Goghom i drumskim razbojnicima.*)

SEN: Dodu, Eh Feh. Moram ga nešto pitati.

GU: Zar se nećete upisati?

SEN: Ah, možda sam ovdje već naučio većinu toga što se može naučiti. Mislim na onoga Kai Hoa, onoga huškača, bitangu i oskrvnitelja majke koji hoće razdijeliti zemlju, Eh Feh. (*Odlazi s unukom.*)

4a ULIČICA

Tuiji koji se nude. Sen i Eh Feh. Odrpani tui, kojeg su izbacili iz čajane, oslovljava Sena.

TUI: Neko mišljenje o političkom položaju, izvolite, molim, ha, stari?

SEN: Ne trebam nijedno. Oprostite.

TUI: Ma košta samo tri jena i može stoječki, stari.

SEN: Kako mi možeš to govoriti i još pred djetetom?!

TUI: Pa nemoj biti toliko osjetljiv. Imati mišljenje, pa to je prirodna potreba.

SEN: Ako ne odeš, zovem policiju. Nije te sram? Što činiš od mišljenja? To je najplemenitija stvar koju čovjek može činiti, a ti je pretvaraš u prijavi posao. *Potjera ga.*

TUI (*odlazi trkom*): Usrani purger!

EH FEN: Pusti ga, djede, možda je presiromašan.

SEN: To opravdava gotovo sve, ali ne i ovo.

5. KUĆA JEDNOG VELIKOG TUIJA

Munka Du, kojeg brijač šminka, i njegova majka.

MAJKA: A hoće li vam se vjerovati? Budući da se zna gdje je pamuk? Moje četiri sluškinje govore o tome bez stida.

MUNKA DU: Vjerovat će se ako se vjerovati želi. Kao što bazen postoji za one koji žele plivati, tako i objašnjenje postoji za one koji žele vjerovati. Mimimimimimi. Mora biti moguće plivati i mora biti moguće vjerovati. MAJKA: I tako ti ne vidiš nikakvu poteškoću u formuliranju.

MUNKA DU: Ma vidim, ogromnu. Koja iziskuje majstora. Potreban je majstor da bi se dokazalo da dva puta dva iznosi pet.

MAJKA: Obitelj od tebe očekuje da je ne osramotiš.

MUNKA DU: Ovu ću vam primjedu zamjeriti. Poznato vam je da će se skiđati glave onima koji neće znati ponuditi zadovoljavajuću formulaciju. Mimimimimimi.

MAJKA: Skidat će se samo loše glave.

MUNKA DU: Koje će i oplakivati samo loše obitelji! (*Otre-sito ustane.*)

Majka povlači zvonce. Ulaze dvije sestre Munka Dua. Za njima ulazi tajnik.

MUNKA DU: Nabavio si citat?

TAJNIK: Ovdje su dva, možete izabrati. (*Daje mu dva lista papira.*)

MUNKA DU (*uzima jedan zatvorenih očiju*): To košta?

TAJNIK: Dvije tisuće.

MUNKA DU: Besramno.

TAJNIK: Citati su gotovo nepoznati.

MUNKA DU: A je li to dobro, i to je pitanje. (*Okrene se obitelji.*) Na leđima sad nemam nabora?

MAJKA: Nemaš. Oprostite se od svoje obitelji.

MUNKA DU: Mimimimimimi. Dragi moji. U agoniji i u očaju – stani, gdje je crtač koji će potomstvu ovekovječiti moj odlazak na suočenje s konkurencijom? (*Majka zvonci. Dolazi crtač. Hitro počinje crtati.*) U agoniji i u očaju gleda zemlja na svoje duhovne vode. Što će joj reći? Mimimimi. Jer duh je taj koji odlučuje o sudbini naroda, a ne moć. Oh, osjećam odgovornost natova-

renu na moja pleća. Oni na visokim položajima čut će od mene štošta, da. I možda će se ružno govoriti o meni...

CRTAČ: Ovu pozu zadržati, molim.

MUNKA DU (*nakon što je nekoliko trenutaka ostao u toj poz*): ... ali me nitko neće odvratiti od mogega mišljenja. Mimimimimi. I možda se neću vratiti k vama. Ali moje će nepokolebljivo nastojanje i dalje živjeti u analima povijesti, ja svojoj zemlji u njezinoj nevolji hoću pomoći svojom – mimimimimimi – jasnom i nedvosmislenom riječi. (*Pompozno odlazi.*)

5a U PALAČI TUIJSKOG UDRUŽENJA

Dvorana.

Prvi dan velike konferencije tuija. Predsjedavajući, rektor Hi Wei, predstavlja bjelobradog Sena carskoj obitelji i kongresu.

HI WEI: Čast mi je i zadovoljstvo uglednoj carskoj obitelji i visokom kongresu predstaviti gosta čija je prisutnost simbolične naravi. Ovaj skromni čovjek (*pljesak*) – obični seljak (*pljesak*) iz kraja u kojem raste pamuk, došao je s magarečom zapregom natovarenom pamukom u glavni grad gdje pamuka manjka. I od utrška, i to je ono uzvišeno, lijepo i uzorno, od utrška koji bi dobio od pamuka htio je Sen, čovjek sa Sjevera, studirati tuiizam. (*Pljesak.*) Njegova duboka želja bila je vidjeti sve velike tuije koji čovječanstvu donose svjetlost. (*Pljesak.*)

Predvorje.

Pred predsjednikom vlade svađaju se veliki tuiji Ki Leh i Munka Du. Kroz veliku drvenu cijev čuje se priopćenje: "Pozor! Kongres počinje."

KI LEH: Meni su rekli da govorim prvi. Znam da je najteže zakotrljati leptom, ali sam se usprkos tomu složio da ću govoriti prvi.

MUNKA DU: Ja mogu reći samo to da sam također spreman.

KI LEH: A ja se sigurno oko toga neću navlačiti.

MUNKA DU: Svakako se ne guram naprijed.

KI LEH: Ali ako se to od mene traži, napraviti ću.

MUNKA DU: Uvijek se povinujem zahtjevu.

KI LEH: To nitko od vas ne traži.

MUNKA DU: A tko traži išta od vas?

KI LEH: Vaše su metode poznate.

MUNKA DU: O vašim trikovima brui cijeli grad.

KI LEH: Ispod časti mi je prepriati se s vama. Ne govorim zbog svog zadovoljstva. Ja ... (Odlazi od Munka Dua koji ga pokušava zadržati i ulazi.)

PREDSJEDNIK: Dodite, ja ću vas sad zato predstaviti caru. (Obojica odlaze.)

Na ulazu je u tijeku mala tučnjava. Gogher Gogh s dvojicom tjelesnih čuvara pokušava prodrijeti unutra.

GOGHER GOGH: Tražim da i ja dobijem priliku. Ovdje isključuju čovjeka iz naroda! (Izguraju ga van.)

Dvorana.

HI WEI: Veličanstvo i gospodo moja! Drago mi je predstaviti prvog govornika, rektora carskog sveučilišta, gospodina Ki Leha, kojega svim srcem voli cijelo braćinstvo.

TUJI (pjevaju tuističku himnu):

S mišlju je poč'!

Znanje je moć.

Vođe ste vi,

Što nećete prezati,

Poticatelj i birači!

Na stražu je poč'!

KI LEH: Uzvišena carska obitelji, visoki kongresu! Pamuk, *lana arboris*, bere se sa stabala iz porodice simalovki, sa kapokovaca, biljaka s prstolikim listovima i cvjetovima na stablima i granama. Pamuk je paperjasta mekana masa koju predemo u tkaninu za odjeću, uglavnom za siromašnije stanovništvo. Visoki skupe, izostanak te mase, *lane arboris*, na našim tržištima, a time i pamučnih tkanina, okupio nas je na ovome mjestu. I sad. Promotrimo najprije narod. Promotrimo ga hrabro, bez straha, bez predrasuda. Predbacilo se tu i tamo nekim znanstvenicima da su utvrdili određene razlike, što će reći, da su bili mišljenja kako treba tvrditi da u narodu ima nekih nejednakosti, da, nazovimo to tako, nejednakosti, razlika u interesima, i tako dalje, i tako dalje. I sad. Dopustite da vam priznam da i ja, svejedno hoće li mi se to predbacivati ili neće, to mišljenje dijelim! Molim. Šuma nije jednostavno šuma, ona se sastoji od različita drveća. Pa tako ni narod nije jednostavno narod. A od čega se sastoji? I sad. Postoje službenici, peraći posuda, posjednici, lje-

vači kositra, trgovci pamukom, liječnici i pekari. I tu nalazimo časnike, glazbenike, stolare, vinogradare, pravnike, pastire, pjesnike i potkivače. I ne zaboravimo ribare, sluškinje, matematičare, slikare, mesare, trgovce špecerajem, kemičare, noćobdijne, rukavičare, profesore stranih jezika, policajce, vrtlare, publiciste, lončare, košarače, konobare, astronome, krznare, prodavače voća, sladoledare, prodavače novina, pijaniste, flautiste, bubnjare, violiniste, svirače harmonike, svirače citre, čeliste, svirače viole, trubače, svirače drvenih puhačkih instrumenata, trgovce drvima i drvene stručnjake. I tko sad još nije čuo za duhanske radnike, metalske radnike, šumarske radnike, poljodjelce, tekstilne radnike, građevinske radnike, arhitekta i mornare? A mnoga druga zanimanja su tkalci, krovopokrivači, glumci, nogometaši, istraživači morskih dubina, kamenoresci, brusaći škara, šinteri, krčmarci, krvnici, pisari, poštari, bankari, vozari, babice, krojači, rudari, sluge, sportaši i poreznici. (Nemir u skupu.) I sad. Ja sam možda postao previše opširan, previše točan, previše znanstven. A zašto? Pa da bih pokazao da svi ti različiti ljudi ili, kažimo oprezno, da pretežiti dio, naime onaj dio koji je bez sredstava, da se svi ti različiti ljudi podudaraju u jednome, naime u tome da –

JEDAN GLAS: ... da su siromašni.

KI LEH: Ne, već da trebaju jeftin pamuk. Oni vape za pamukom! I sad. Svi mi znamo, prijatelji moji, da pamukom raspolaže car (skupom prođe žamor) ne u smislu da mu je vlasnik, već u smislu gospodarenja, odlučivanja, skladištenja – i tko bi ga darežljivije, nesebičnije i toliko očinski davao nego car? Ali pamuka nema. I sad. Ako je toliko neophodan, ne mora li ga onda i biti? Visoki skupe, dopustite mi ga odgovoriti, pa izložio se ja iznova opasnosti da budem nepopularan: NE! NE MORA GA BITI! Priroda je, dragi moji, božica koju ne možemo obuzdati. Mi, ljudi od duha, volimo odvrćati pogled od jednostavnih tvrdnji jer izgledaju obično, jer izgledaju plitko. I sad, ja neću odvrćati pogled. Gdje je ostao pamuk? I evo mog nepotkupljivog odgovora: slaba žetva. Previše sunca, premalo sunca. Premalo kiše, previše kiše. Utvrdit će se već što od toga. Ukratko, pamuka nema – jer nije ni rodio.

Dostojanstveno napušta govornicu. Tišina. Carska obitelj napušta dvoranu.

HI WEI: Zahvaljujem gospodinu Ki Lehu. Ocjenjivački žiri objavit će svoju odluku.

Garderobe.

Car, careva majka, Turandot s predsjednikom vlade. Munka Du stoji i čeka.

CAR: Jeste li razgovarali s predstavnicima udruga?

PREDSJEDNIK: Dvije, tri riječi, Veličanstvo.

Car ga upitno pogleda. Predsjednik vlade zatrese glavom.

CAR: Taj je čovjek sebi htio olakšati. Ništa se neće postići s takvim glupim lažima. Upravo suprotno, time će ljudi biti upozoreni da navodno nešto ne štima. Prije pet minuta pozdravljao se seljak koji je u glavni grad doveo pamuk! Nimalo smisla za stvarnost!

Na ulazu se netko prepire. Gogher Gogh pokušava ući u pratnji dvojice tjelesnih stražara.

GOGHER GOGH: Zapamtiti ću vaša lica. Trebam priopćiti nešto što je veoma važno. (Izguraju ga van.)

TURANDOT: Ja padam na duh, ali ovo!

CAR: I ta pakosti! "Svejedno hoće li mi prigovoriti..." i "pretežiti dio, dio siromašnih!" Ma, neka se nosi, taj mangup!

PREDSJEDNIK: Više nam neće dosadivati.

TURANDOT: Bako, ja neću. (Baci se carevoj majci u naručje.) S takvim ja neću. S takvim ne! (Udari nogom predsjednika vlade.) On mu je dopustio nastup. Cijela čajana mi se smije. Glava dolje! I tvoja! (Jeca.) Nikome nije stalo do mene. Glava dolje! Glava dolje! Glava dolje! (Skrije glavu u grudi careve majke.)

PREDSJEDNIK (nakon kratke stanke): Smijem li Vašoj carskoj Visosti predstaviti govornika petog dana, gospodina Munku Dua?

Turandot ga pogleda.

Predvorje

Sen, unuk Eh Feh i tui Gu.

SEN: Onaj čovjek se vara, ove godine ima više pamuka nego prošle. Kako se mogu susresti s njim? Htio bih mu to reći.

Policajci provode Ki Leha.

SEN: Što je to s njim? Zašto su s njim policajci? Zar ne mogu razgovarati s njime?

GU (zadrž' ga): Bolje da te ne vide s njim, moglo bi ti naškoditi.

SEN: Uhapšen je, misliš? Samo zato jer ne zna istinu?

GU: On istinu zna.

SEN: Onda ga hapse jer je lagao!

GU: Ne hapse ga zato što je lagao, već što je loše lagao.

Ti još štošta trebaš naučiti, stari.

Garderobe.

Predsjednik predstavlja Turandot rektora Hija Weija kojega prati tajnik Nu Shan. S Turandot je Munka Du. Iz dvorane se čuje tuistička himna.

HI WEI: Smijem li Vašoj carskoj Visosti posvetiti ovaj kostim koji sam sâm kreirao?

Nu Shan iz kartonske kutije vadi žensku odjeću od papira na kojoj su tiskani stihovi.

PREDSJEDNIK: Zbog nezadovoljavajućeg tijeka kongresa, a i da se spriječi žestoka navala prosaca, gospodin Hi Wei, predsjednik udruge tuija, uzet će riječ već danas, trećeg dana kongresa.

TURANDOT: Oh, kako je ovo puno duha! Papir!

HI WEI: Najplemenitija tkanina!

TURANDOT: "I sam plemenit, pokrивam plemenitijeg." (Viče sluškinjama.) Ovo ću nositi danas.

Donosi se paravan, ona se preodijeva.

PREDSJEDNIK (Hi Weiju): Dodite!

Iz velikih drvenih cijevi čuje se priopćenje: "Priopćenje: iz samostana Taschi Lumpo iz Shigatsea na put je krenuo zemljopisac Pauder Mil da bi sudjelovao na kongresu."

Pljesak.

Dvorana.

JAU JEL: Kako je bilo jučer?

CAR: Slabo. Nekakav teolog. Sve što je imao reći bilo je: što manje odjeće, to zdravije. Sunce. Gdje si ti bio?

JAU JEL: Na selu. Pokušao sam spaliti nekoliko bala.

CAR: A zašto? Ja to ne dozvoljavam. Zašto tu sjedim?

JAU JEL: A kako ćeš drugačije podići cijenu?

CAR: Pa spaljivanjem ne. Što mi koristi visoka cijena kad onda neću imati ništa što bih po toj cijeni mogao prodati?

JAU JEL: Najprije studiraj ekonomiju ako ćeš sa mnom razgovarati. Zamisli, imamo pet milijuna bala... (Tiho nastavlja objašnjavati tijekom sljedećeg govora Hija Weija koji je upravo ušao u dvoranu.)

HI WEI: Carska Veličanstva, moja gospodo! Na početku kongresa jedan je nedostojan čovjek tvrdio da Kina ove godine nije proizvela nimalo pamuka. To je uvre- da kineskom narodu. Ja vam priopćujem da nije proiz- vedeno manje od milijun i pol bala pamuka. I kako je, kako je naš narod, najmarljiviji narod na zemlji, taj pamuk proizveo! Mi znamo koliko znoja proljeva svje- stan krajnje strogosti zakupnika velikih samostana i feudalnih dobara. Tome pribrajamo milijune malih se- ljaka koji na nezamislivo sićušnim njivama radom gule svoje prste do kostiju. Slava im i svaka pohvala malim seljacima! Herojskim proizvođačima odjeće maloga čovjeka!

Plijesak.

JAU JEL: Zapamti to za slučaj da se meni dogodi nešto, jer ti ne misliš poslovno: polovica mora nestati prije nego možemo početi s prodajom. Ali ja ga ne mogu spaliti. A zašto? Jer smrdi.

CAR: Pamuk ne smrdi, samo vuna smrdi.

JAU JEL: Ali pamuk se jako dimi.

HI WEI: I sad ćete me vi pitati, a s vama i cijeli narod: gdje je? Gdje je pamuk? A ja ću vam reći: pamuk nestaje.

Nemir.

JAU JEL: Je li poludio? Prekidaj smjesta!

HI WEI: A gdje nestaje? Za sve na ovome svijetu, gdje? A ja ću vam i to reći: u transportu. (*Nemir se pojačava.*) Visoki skupe! Pretpostavljajte najgore i s pravom ste ljutiti. Ali ne možete biti dalje od istine. I dopustite mi da vam sad otpjevam novu pjesmu o veličini i vrlini kineskog naroda. Ja govorim o napretku pod uzviše- nim režimom naše carske kuće. Gospodo moja, još prije nekoliko godina stanovništvo ravničarskih kraje- va pružalo je tužnu sliku. U prnje odjevne prilike, po- lugole, gotovo živinske u svojoj golotinji, nastanjivale su sela. Pristojna odjeća i tkanine s ukusom bile su nepoznate i nitko ih nije htio. A danas? Gospodo moja, preuzimanjem proizvodnje pamuka jedan je član car- ske kuće sve to promijenio. U naša je sela ušla kultu- ra. Kultura! (*Odozgora padaju letci.*) Nestanak pamu- ka tijekom transporta s polja u velike gradove može se objasniti porastom kulture u našoj zemlji: pamuk ot- kupljuju žitelji! Ja ne znam što piše na ovim letcima ...

POVICI: Letci Kai Hoa! Policija!

HI WEI: ... ali znam da su to laži. Iстина glasi: pamuk je rasprodan!

MLADI ME NEH (*iz skupine mladih tuija*): A kupili su ga seljaci koji imaju tako mala polja da svoje sićušne ko- madićke oru džepnim nožićima i siju pamuk u ušima svojih baka? (*Policajci ga odvlače.*) Oni sebi ne mogu priuštiti odjeću od pamuka!

CAR: Kakav magarac, taj Hi Wei!

PREDSJEDNIK: Izaslanici udruga, s letcima u rukama, napustili su dvoranu.

HI WEI (*u očaju*): Molim mir. Kina je na rubu ponora! (*Pre- kida ga pljeskanje. Turandot, u pratnji Munka Dua, ušla je u ložu. Nosi papirnati kostim Hi Weija.*) Carska visočanstva, visoki skupe! Da bismo spriječili nestai- cu tkanine za odjeću, koja je nastala porastom kultur- nih potreba našeg naroda, ja predlažem za glavni grad, smjesta, neodgodivo, bez ikakva birokratskog odugovlačenja i uz zaoblazženje svih dosadašnjih propisa, da se za odijevanje koristi najplemenitiji materijal, najsvetija tkanina, materijal koji su naši mislioci i pjesnici uzvisili: papir!

POVIK: I da se onda zabrani kiša.

Grohot. Policajci traže onoga tko je to viknuo, zatim one koji se smiju.

Iznova pljeskanje: Turandot je demonstrativno otvorila suncobran.

NOVI POVIK: Naši radnici koji izvode radove na cestama radit će pod suncobranima!

DRUGI POVIK: Radije se odjenite u letke Kai Hoa!

Carska obitelj napušta dvoranu.

Garderobe.

JAU JEL: Pamuk nestaje pri transportu! Sad još samo treba rastrubiti kamo i mi možemo lijepo spakirati ko- fere!

TURANDOT: Opet sam postala ruglom cijele zemlje, opet! Bijednik! (*Trga sa sebe papirnatu odjeću.*) Evo i evo i evo!

CAR: Nemoj ovdje praviti skandal, već mi je dosta skandal koji imamo. *Odlazi s Jau Jelom.*

PREDSJEDNIK: Vi ste sad predsjedavajući udruge tuija.

HU SHAN: Ali ja ne mogu, ja sam njegov učenik.

PREDSJEDNIK: Raščistite to sa svojom savješću. (*Obojica odlaze.*)

CAREVA MAJKA: Glavu dolje! Glavu dolje! Glavu dolje! (*Odlazi uz hihotanje.*)

Sluškinje uz hihotanje smještaju paravan ispred Turan- dot. Tu su još samo dvorski tui i Munka Du. Iz velikih drvenih cijevi čuje se priopćenje: "Prosci četvrtoga dana neka se jave u veliku dvoranu."

TURANDOT (*iza paravana*): Munka Du? Pa ti čekaš?

MUNKA DU: Moram se javiti u veliku dvoranu, Vaše carsko Veličanstvo.

TURANDOT: To još uvijek stigneš. Tamo ih je opet na dese- tke. Ja želim da govoriš posljednji.

MUNKA DU Da, Vaše carsko Veličanstvo.

TURANDOT: Munka Du! Dođi sa mnom danas u palaču i nešto ću ti pokazati.

MUNKA DU: Vaše carsko Veličanstvo, ništa mi ne bi bilo milije, ali moram se pripremati za svoj veliki govor.

TURANDOT: Sigurna sam da je Fi Jej još uvijek tu.

DVORSKI TUI: Ovdje sam, Vaše carsko Veličanstvo.

TURANDOT: Samo mirno ostanu. Munka Du, večeras ću ti pokazati nešto od pamuka.

Sluškinje se glasno hihocu.

Iz velikih drvenih cijevi opet se čuje priopćenje.

MUNKA DU: Vaše carsko Veličanstvo, molim dopust da mogu pripremiti svoj veliki govor.

TURANDOT: Fi Jej, idi u veliku dvoranu i pogledaj koliko je još prosaca.

Dvorski tui odlazi u veliku dvoranu.

TURANDOT: Munka Du!

Dvorana.

Predsjednik vlade i tajnik Nu Shan gledaju prema dvor- skom tuiju.

PREDSJEDNIK: Nezgodno je. Više se nitko nije javio, sada, na koncu trećeg dana! Jasno je da će doći još govor- nika iz provincija. Obavijestite gospodina Munka Dua da će govoriti sutra ujutro. *Nu Shanu*: A vi ćete srediti onog glupana.

Dvorski tui oklijeva se vratiti u garderobe.

Predvorje.

Tajnik Nu Shan pronalazi svoga gospodara, rektora Hi Weija, sasvim samog. Uz vrata policija čuva Me Neha i druge mlade tuije. K izlazu idu stari Sen i tui Gu.

GU: Što mislite o svemu, dragi Sen?

SEN: Rječitost te gospode velika je, ali nije dovoljna, a polja su premalena.

HI WEI: Priopćite smjesta onima na višim mjestima da tra- žim najstrožu kaznu za ove momke, otvorene pristaše Kai Hoa, najstrožu kaznu, smrt! *Tajnik daje policajci- ma znak i policajci odvođe mlade ljude.* Hvala. Jeste li čuli nešto? Što se pripovijeda o mom govoru? Letci su umanjili djelovanje, zar ne? Ali demonstrativna pojava princeze u mojoj haljini opet je štošta nadoknadila, mislim. Jesu li ljudi zadovoljni? (*Promuklo.*) Nosite li mi kakvu poruku? Ništa mi nije rečeno, valjda zato jer se još ne zna reakcija dvora. Prije objavljivanja točno pregledajte protokole moga govora. I vrućina u dvora- ni je djelovala na raspoloženje, zar ne? A vi, zašto ne govorite? Moj učenik ste već jedanaest godina, vi ćete biti odgovorni za protokole. Shvaćam. Prenesite mojim sinovima...

Predvorje.

Četvrti dan. Predsjednik vlade, Nu Shan i pisar tuističke škole. Priopćenje iz velikih drvenih cijevi: "Prosci petoga dana neka se u predvorju jave odboru predsjednika vlade."

PREDSJEDNIK: Dopušta sebi da ga čekamo. Jesu li straže na ulazima, jesu li zidovi provjereni lupkanjem, jesu li pretraženi podrumi?

NU SHAN: Ministar obrane osobno je preuzeo kontrolu.

PREDSJEDNIK (*nemirno*): To ne znači ništa. Taj je čovjek, još nije prošlo ni trideset godina, bio član Društva za umjereni napredak u granicama zakona. Prijavio se još zemljopisac samostana Taschi Lumpo. Ali on neće stići prije prekosutra. Jesu li jučerašnji smutljivci isključeni iz udruge tuija?

NU SHAN: Smaknuti su.

PREDSJEDNIK: To je nevažno. Pitaoh sam jesu li isključeni iz udruge tuija.

Hitro ulaze Munka Du i Turandot sa svojim sluškinjama. Munka Du vidno je nenaspavan. Svi se klanjaju jedni drugima.

TURANDOT: Čestitajte mu, gospodo moja, noćas mi je pri- povijedao što će govoriti.

PREDSJEDNIK: Gospodine Munka Du, uvjeren sam da razumijete da je nakon jučerašnjih događaja donesen zaključak da se prosci, tko god da su, preispitaju s obzirom na antikineske misli.

TURANDOT: Nema on takvih.

PREDSJEDNIK (*nakloni se*): Dakako da nema. *Munki Duu:*

Podvrgnite se, molim, toj formalnosti. (Sjednu.) Mo-
krite li u krevet?

MUNKA DU (bespomnočno): Ne.

PREDSJEDNIK (sluškinjama): Bez smijuljenja, molim. Pita-
nje je propisano. Jeste li u bilo koje vrijeme pripadali
Društvu prijatelja oružanog ustanka? (Munka Du nije-
će glavom.) Lašcima za ljudska prava? (Munka Du
nijeće glavom.) Jeste li za mir u bilo kojem obliku?
(Munka Du nijeće glavom.) Imate li rođake? (Munka
Du zanijeće glavom, zatim postane svjestan pitanja i
kimne.) U sjevernim provincijama? (Munka Du nijeće
glavom.) Izgovorite ime Kai Ho!

MUNKA DU: Kai Ho.

PREDSJEDNIK: Vi drhtite.

MUNKA DU: Neispavan sam.

TURANDOT (otpravi sluškinje koje su je frizirale): Gotovo.
(Ustane, mahne Munka Duu i izlazi s njim i sa sluški-
njama. Tuistička himna odjekuje slabašno i raštimano.)

Dvorana.

Posvuda naoružani stražari. Ulaze Munka Du i Turan-
dot. On teška koraka odlazi prema govornici, ona lakono-
go prema carskoj loži. Skida plašt i sjedi polugola.

CAR: Kako se možeš pokazivati takva?

TURANDOT: Nemoj me špotati, ovo treba tebi.

NU SHAN: Kao predsjedniku udruge tuija čast mi je pred-
staviti vam proscu četvrtog dana, gospodina Munka
Dua, voditelja filozofskog seminara.

Turandot plješće.

MUNKA DU: Carska Veličanstva, gospodo moja! U ovom
povijesnom trenutku...

Nakon kratke tučnjave na ulazu, u dvoranu ulazi če-
tvero polugolih muškaraca. Stupajući i pjevajući dođu u
sredinu.

ČETVORICA:

Ima sunca, sunca ima,
Zdravi nas, veseli to.
A za zimu u kostima –
Živio Kai Ho.

Naoružana straža tuče četvoricu i gura ih van.

ČETVORICA (držeći visoko trokutastu zastavicu od
pamuka):

Može biti, može biti
Da je kaput varka, zlo.

Ali ja zastavu ću od njeg' šiti –
Živio Kai Ho!

MUNKA DU (dok stražari batinama istjeruju četvoricu):
Carska Veličanstva, gospodo moja!

MLADI SHI MEH (baci svoj novostečeni tuijevski šešir na
pod i gazi ga): Pustite ih! Ili povedite i mene. (Povedu
ga.)

MUNKA DU: U ovom povijesnom trenutku...

SHI MEH (na izlazu): Zašto ti govoriš ovdje, ti, koji si bog
filozofskog seminara! Nećeš govorenjem odjenuti nj-
hova gola tijela!

Izbace ga van.

HU SHAN (bijesno): Križam te, Shi Meh!

POVICI: Govori konačno, Munka Du! – Pretvaraju palaču
udruge tuija u ribarsku tržnicu. – A ona više smrdi.

MUNKA DU (siv u licu): Ja ovdje govorim, Shi Meh, ja ovdje
govorim jer ne dopuštam da mi se otme sloboda da
govorim gdje hoću i što hoću. Da, stojim ovdje kako
bih branio slobodu, moju, vašu, slobodu svih ljudi.

POVIK: I slobodu vukova!

MUNKA DU (dok policija traži onoga tko je viknuo): Da!

POVIK: I slobodu ovaca?

MUNKA DU (dok policija traži onoga tko je viknuo): Da, i
slobodu ovaca! Ja ne mislim, ja ne mislim – briše znoj
– ja ne mislim da onima koji su goli treba uskratiti
pamuk za odjeću, ali kad bih to mislio, kad bih to
mislio, želio bih da je mogu izreći, nju, tu misao, koju
ne dijelim ni s kime. Ne radi se o pamuku, radi se o
slobodi mišljenja o pamuku, koji je sporedan, o kojem
se ne radi. I ovdje se ne trguje, ovdje se ima mišljenje.
(Nemir.) O mišljenju se radi, ne o trgovanju!

S vrata je u dvoranu, s dvojicom tjelesnih čuvara, nasil-
no ušao Gogher Gogh.

GOGHER GOGH: Onda ovdje svoje mišljenje možda može
reći čovjek koji nema tuijevski šešir, već je djelima
dokazao da on...

Izguraju ga van.

POVIK: Ugnjetavaju ulične razbojnice!

MUNKA DU: Carska Veličanstva, gospodo moja! Nemojmo
ovdje više govoriti o pamuku, već o vrlinama koje nar-
od mora imati da bi mogao biti bez njega. Ne glasi
pitanje: gdje je pamuk?, već: gdje su vrline? Gdje je
ono vedro odricanje, bajoslovna strpljivost s kojom je
kineski narod znao podnositi svoje nebrojene patnje?

Vječitu glad, iscrpljujući rad, strogost zakona?

CAR: Ispada iz kolosijeka. Nakon odlična početka!

MUNKA DU: A to je bila (čita iz rukopisa) unutrašnja sloboda.
Veličanstva, gospodo moja, ona je nestala.

POVIK: Zajedno s vanjskom.

MUNKA DU: Odajem počast uspomeni na jednostavne
ljuje prijašnjih naraštaja, koji su, odjeveni u prnje –
jer nije uvijek bilo pamuka – i hraneći se šakom riže,
znali svoje dane provesti u časti i dostojanstvu, bez
prosjačenja i nasilja. Kažu da sjediš među nama, Kai
Ho. (Nemir.) Ne znam. Ali ako si ovdje, pitam te: što si
učinio sa slobodom? Zasužnjuješ sve. Od svih tražiš
još samo da viču za pamukom, kao da nema ničeg
boljeg!

POVIK: Ima: svile.

MUNKA DU: Tražim od tebe slobodu da mogu izreći svoje
mišljenje, čuješ li? Mene se ne tiče pamuk koji se na-
lazi u carevim skladištima, mene se tiče sloboda!

Veliki nemir.

JAU JEL: I sad to lijepo svi znaju. Ti su glupani sve otkrili!

Careva obitelj napušta dvoranu.

MUNKA DU: Sloboda! Sloboda! Sloboda...

Iz drvenih cijevi odjekuje pjesma: "Ima sunca, sunca
ima, Zdravi nas, veseli to. A za zimu u kostima – Živio Kai
Ho." Policija nasrće na Munka Dua.

Predvorje.

Tuiji se guraju prema izlazu.

POVICI: Upropastio je udruhu tuija. – Na mene je ostavio
slab dojam. – Otuda njegova žestina. – Skladišta su
bila lapsus. – Lapsus koji je bio poput udara groma.
GU (starom Senu): Nemoj da te to obeshrabri.

SEN: Ja sam se danas napunio hrabrošću. Kao što se
kaže: mačka je ugledala štakora.

EH FEH: Djede, pjesma je bila lijepa.

SEN: Pst! On misli na melodiju, na zvukove, na sklad.
(Lukavo.) Vidiš, ipak sam nešto naučio od tuija. Pred
policajcima moraš biti tui.

GU (najednom baci svoj tuijevski šešir na tlo): Sve više
prezirem svoj zanat, stari. (Plašljivo se osvrće, opre-
zno diže šešir i čisti ga od prašine.) A ipak si ovdje
mogao naučiti štošta mudrog.

SEN: Ima različitih mudrosti. Ja sam za onu mudrost koja
raspodjeljuje polja.

6.

NA GRADSKIM ZIDINAMA

Na gradskim zidinama krvnik i njegov pomoćnik stavlja-
ju glavu Munka Dua pored ostalih glava.

KRVNIK: Ništa nije strašnije od promjene čovjekove sreće.

Još jučer su Jen Fai i njegov pomoćnik na zapadnoj
strani naboli posljednju od glava. Bili su veseli i zado-
voljni. Odabrali su zapadnu stranu jer je jučer tamo
prolazila tibetanska karavana s hodočasnicima sed-
mog stupnja pročišćenja. A bio je to uistinu uspjeh.
Hodočasnici su izrazili svoje zadovoljstvo prizorom i
Jen Faiju se, čini se, osmjehnula sreća. Ali noćas su
zapuhali zapadni vjetrovi i pala je kiša pa je jutros cijela
izložba izgledala užasno. Glave, kakve u cijeloj Kini
više ne možeš nabaviti, bile su još samo bijedne sjene
samih sebe. Eto, Jen Fai nije trebao odabrati zapadnu
stranu samo zbog prividnog uspjeha. Princeza Turan-
dot danas je ujutro, kažu, plakala puna dva sata. (Za-
vršili su i kreću dalje.) Da, sreća i nesreća u našem se
poslu izmjenjuju.

MUŠKI GLAS (pjeva u neposrednoj blizini):

Reci onome tko vuče kola

Da će uskoro umrijeti.

I onda mu reci tko će živjeti.

Onaj koji sjedi na kolima.

Pada večer.

I sad su se šaka riže

I dobar dan

Primakli kraju.

Došao je pisar tuističke škole sa slugom Si Fuom. Gle-
daju glave i stanu pred jednom nepoznatom.

PISAR: Ovo je moj učitelj, najveće svjetlo kineske gramati-
ke. Na kongresu je pričao gluposti, ali sad više nema
nikog tko može objasniti pjesme Po Chuija. Oh, zašto se
ne drže svojega faha! Netko dolazi. (Obojica odlaze.)

Ulazi Turandot, u šetnji je sa svojim sluškinjama. Prate
ih naoružani stražari.

TURANDOT (ugleda glavu Munka Dua): Mili Du! A tu je i Hi
Wei, krojač papira. Trebala bih nositi odjeću udovice,
ali to bi plašilo proscu. Ma, uopće je previše tih glava
na zidinama, pa izgleda kao da se politiku ne može ni
braniti, ni zagovarati. Tko to dolazi?

PRVA SLUŠKINJA: To je ulični razbojnik Gogher Gogh, komičan tip iz čajane tuija.

DRUGA SLUŠKINJA: A nije. Sve pekinške gospoje leže mu pred nogama zbog njegove muškosti.

TURANDOT: Dakle jedna lijepa budala.

PRVA SLUŠKINJA: Izgleda da ga dvojica prate. Idemo.

TURANDOT: Ostat ćemo.

Dolazi Gogher Gogh, plaho se osvrćući kao da bježi. Stane kad ugleda žene. Turandot se smiješi.

GOGHER GOGH: A vi ste u šetnji.

TURANDOT (se smije): Idemo kupiti kokoš.

GOGHER GOGH: A lijepo, lijepo. Smijem li vam se pridružiti?

Prva sluškinja pogleda u smjeru iz kojeg je došao i smije se.

TURANDOT: Molim.

Približavaju se tjelohranitelji Gogher Gogha i prijeteći ga gledaju.

GOGHER GOGH (kavalirski pruži ruku Turandot i vodi je pored tjelohranitelja): Treba vam dobra zaštita, gospojice. Tu sve vrvi od vucibatina.

TURANDOT: A ova gospoda hoće nešto od vas?

GOGHER GOGH: Meni se obraća mnogo ljudi koji ni u čemu nisu uspjeli.

TURANDOT: A možda vas oni hoće samo nešto pitati?

GOGHER GOGH: A meni je dosta pitanja. Ja u načelu na pitanja ne odgovaram.

TURANDOT: A jesu li ta pitanja možda neugodna pitanja?

GOGHER GOGH: A to ne znam; ja ih ne slušam.

TURANDOT: Političaru jedan! A što mislite o konferenciji?

GOGHER GOGH: Pa ništa. Ovdje vidite rezultate. Uzalud sam pokušavao sve to lijepo spriječiti, samo što me nisu pustili unutra jer nisam toliko obrazovan kao što su bila ova gospoda. A sad se svi prepiru. Država će propasti ako pokušam odgovoriti na svako postavljeno pitanje. A zašto? Jer se onda svi prepiru. Koliko dugo biste vi držali svoga psa kad bi vas jutro pitao: a gdje su šnici? Vaš bi vam pas jednostavno postao nesimpatičan.

TURANDOT: Ima nečega u tome. A što mislite o ženama?

GOGHER GOGH: Kineska je žena vjerna, marljiva i poslušna. Ali sa ženama treba postupati kao i s narodom, čvrsto. Inače popusti. (Buduću da tjelohranitelji prije-

teći prolaze mimo...) Ja s neposlušnošću po kratkom postupku.

TURANDOT: A što mislite o meni?

GOGHER GOGH: Vi ste zagonetno biće, ako tako smijem reći. Uostalom, ja sam, izgleda, već jednom imao čast da vas vidim.

TURANDOT: Mogu vam pomoći: u književnim krugovima, mislim.

GOGHER GOGH: Narod bez književnosti nije kulturni narod. A književnost samo mora biti zdrava. Ja po-tječem iz čestite, ali jednostavne obitelji. U školi sam bio dobar u gimnastici i vjeronauku, ali sam vrlo rano pokazivao neke karakteristike vođe. Sa sedmoricom istomišljenika stvorio sam tvrtku, koju sam čvrstom disciplinom doveo do ovog što je sada. Od svojih podložnika tražim fanatičnu vjeru u mene. Samo tako mogu ostvariti svoje ciljeve. (Naoružanoj pratnji.) Uhapsite ove tipove. (Tjelohranitelji brzo odlaze.) Kamo da vas otpratim?

TURANDOT (razveseljena): Ako ništa drugo nemate u planu, u blizini carske palače. (Drugoј sluškinji.) Nije točno ono što sam prije rekla.

Svi odlaze u smjeru iz kojeg je došla Turandot sa svojom pratnjom.

GLAVA HI WEIJA: Bojim se da će noćas opet padati kiša. NEPOZNATA GLAVA: Moj glavni argument bio je potpuno razuman, ali u detaljima sam uistinu mogao biti slikovitiji.

GLAVA KI LEHA: Pamuk jednostavno ne raste.

GLAVA HI WEIJA: Mora postojati odgovor. Jučer navečer bio sam mu blizu.

GLAVA MUNKA DUA: Trebao sam se naspavati, tada bi...

GLAVA KI LEHA: Da on raspolože njime – raspolože, kobna riječ – to nije trebalo reći.

GLAVA HI WEIJA: Prava znanost nikad ne odustaje! Pa jasno je da na svako pitanje postoji odgovor. Samo treba imati vremena da ga se pronađe.

NEPOZNATA GLAVA: Eh, vremena – vremena imamo.

GLAVA KI LEHA: Bilo kako bilo, mi ovdje uživamo neku vrst slobode.

Na malim kolicima, koja vuku dva mlada tuija, dolazi zemljopisac Pauder Mil.

MLADI TUI (izvikuje): Mjesta za velikog zemljopisca Pauder Mila!

PAUDER MIL: Nema izgovaranja na umor! Veoma se brinem da će, kad stignem, kongres već biti završen. Netko svakog trenutka može pronaći odgovor. I što tada?

Mladi tuiji zastanu i sa strahom pokazuju na glave.

PAUDER MIL: Ma, nekoliko razbojnika. Naprijed, moji mladi prijatelji!

7. U CARSKOJ PALAČI

Predsjednik vlade prima izaslanika krojača i njegovu tuija iz druge.

TUI IZ UDRUGE: Ekscelencijo! Analiza položaja pokazuje... IZASLANIK (odmahuje): Ja govorim. Naše krojače više nije moguće zadržati, i to je sve.

PREDSJEDNIK: Čvrsto vam mogu obećati sljedeće: car će iz neuspjeha velike konferencije povući konzekvencije. IZASLANIK (obradovan): To je riječ! Kao što sam rekao, ja svoje ljude više ne mogu obuzdati.

PREDSJEDNIK (izvodi ga): Odluku možete sačekati u pred-soblju. I utvrđujem da se izaslanik gologuzih nije javio.

IZASLANIK: Ma, oni tamo kroje vlastitu politiku.

PREDSJEDNIK: Vi s njima loše stojite?

IZASLANIK: Jedno je sigurno: više me s tim tipom nećete vidjeti u istom društvu. (Odlazi sa svojim tuijem.)

Ulaze car i Jau Jel.

CAR: Za sve su krivi ti tuiji. A ja sam uvijek htio najbolje.

JAU JEL: I dobivao.

Ulazi dvorski tui, ministar obrane, i Nu Shan.

DVORSKI TUI: Veličanstvo, nema razloga za zabrinutost.

HU SHAN: Stanovništvo je ostalo hladnokrvno, Veličanstvo.

MINISTAR OBRANE: Gradska su vrata čvrsto u našim rukama, Veličanstvo.

CAR: Zahvaljujem vam. Stoj. Što se dogodilo?

MINISTAR OBRANE: Veličanstvo, Kai Ho je iz sjevernih provincija krenuo prema glavnom gradu.

JAU JEL: Stanovitu količinu zaliha moramo smjestiti uništiti. CAR: Onda ja odstupam.

PREDSJEDNIK: A kako?

CAR: Kako ću odstupiti?

PREDSJEDNIK: Ne, kako se zalihe mogu uništiti?

JAU JEL: Spaliti ih je nemoguće. Pamuk smrđi.

CAR: Lijepo, ja odstupam.

MINISTAR OBRANE: Vojska to ne može. Izbit će pobuna.

CAR: Odstupam.

(Tišina. Car sumnjičavo gleda prisutne.)

CAR: Možete razmisliti, ali ... (Buduću da nitko ništa ne kaže, car polagano izlazi.)

MINISTAR OBRANE: Veličanstvo su nemogući.

JAU JEL: Ne očekujte da ja... Nikad ne bih protiv svojeg brata... Moliti me nema smisla... Pa da bi se onda reklo da sam se nametnuo za cara kao... Ne silite me, ja nemam nikakvih ambicija... Možda u krajnjoj nuždi, kažimo: iz dinastijskih razloga... Mogu li računati na vas? Uhapsite mojeg brata, generale. (Odlazi.)

Svi se naklone i odlaze.

CAR (ulazi na druga vrata): Sad sam promislilo o svemu... (Vidi da su svi otišli.) Pa to je nevjerojatno. Kako to ovdje postupaju sa svojim carem? (Bubnjevi izvane. Car trči k prozoru.) Zašto je straža pod oružjem? Jau Jel! On je... Na kraju ću biti prisiljen vlastite riječi u vlastitoj kući vagati na zlatarskoj vagi! Smjesti moram...

Ulazi Turandot sa svojim sluškinjama i Gogher Gogh.

TURANDOT: Tata, dovela sam jednog od najinteligentnijih ljudi koje sam ikada srela.

CAR: Imate što sitnoga?

GOGHER GOGH: Pa trenutno nemam.

TURANDOT: Što će ti sitniš?

CAR: Moram otputovati. Odstupio sam, u trenutku smarnjene duhovne prisebnosti. A Jau Jel se smjesti nametnuo za cara. To je, dakako, protuzakonito. Mislim, narod mora imati priliku sebi izabrati svoj režim.

GOGHER GOGH (koji od vremena do vremena pogledava kroz prozor): Što to znači: narod mora imati priliku sebi izabrati svoj režim? Može li, primjerice, neki režim sebi izabrati svoj narod? Ne može. Biste li vi sebi izabrali upravo ovaj narod da ste imali izbora?

CAR: Dakako da ne bih. Taj narod misli samo na svoju dobrobit i živi skandalozno iznad naših prihoda.

GOGHER GOGH: Narod je opća opasnost. I napada državu.

TURANDOT: Mmmmm, muuudro. (Gogher Gogu.) Recite mu što bi prema vašem mišljenju trebao učiniti.

GOGHER GOGH: To je sa svim jednostavno. Ja nažalost sad imam nekih svojih problema koje nije tako lako

riješiti. Ali oni se dodiruju s vašima. Vi, naime, ne morate, kratko rečeno, jer nemamo previše vremena, odgovoriti na pitanje gdje je pamuk, već ga zabraniti. Straža se povlači!

CAR: Razumijem. I to bi bilo i lakše.

GOGHER GOGH: Ako se straža povlači – ja sam izgubljen.

TURANDOT: Smjesta zabrani da se straža povuče, tata!

CAR (uzrujano hoda gore-dolje): Ima nečeg u tome što govorite, čovječe. To su prve pametne riječi koje čujem, a ne nosite tuijevski šešir. A straži više ništa ne mogu zabraniti.

TURANDOT: Htjela bih primijetiti, tata, da su ove ideje vlasništvo gospodina Goghera Gogha, pazi, ja te poznajem. I time se gospodin Gogher Gogh priključuje natjecanju udruge tuija i pridržava sva prava. Nadam se da si shvatio?

Ulaze Jau Jel, ministar obrane i dvorski tui.

JAU JEL: No, je l' vidite? I zašto moj brat još uvijek nije uhapšen? Strijeljati smjesta!

MINISTAR OBRANE (caru): Prema palači se kreće masa naroda. Urotili ste se sa stanovništvom?

CAR: Opet jedno od tih pitanja? I to bez propisanog oslovljavanja?

GOGHER GOGH: Gotovo je. Kru Ki i ostali.

TURANDOT: A odakle uopće znate što hoće ta gomila naroda?

CAR: To je točno.

GOGHER GOGH (naglo): Molim vas za malo pažnje! Radi se o uzrujanim ljudima koji su nahuškani. U trenutku kad doznaju da sam ja ovdje...

JAU JEL: Hoćete reći da vas oni poznaju?

GOGHER GOGH: Pa da.

CAR Pa onda porazgovarajte s njima, čovječe.

GOGHER GOGH: To nije moguće. Ako im se dopadnem šaka, mislim, ako stupim pred njih nemajući ništa u rukama...

CAR: Što to znači? Obecajte im sve što hoće.

MINISTAR OBRANE: Da, obećajte im sve.

JAU JEL: Sve!

GOGHER GOGH: To je lijepo rečeno. Ali tko sam ja?

CAR: Dragi moj, temeljito sam promislilo o vašim prijedlozima i dajem vam zadatak da smjesta djelujete skladno njima. Imate moje povjerenje. Ja ću se sada na nekoliko minuta povući u svoje odaje i prezalogajiti.

GOGHER GOGH: Veličanstvo, nikad Vam to neću zaboraviti.

Car odlazi s Jau Jelom, s Turandot i dvorskim tuijem. Iza čujemo buku.

GOGHER GOGH (ministru obrane): Ekscelencijo, molim vas vašu lentu. (*Budući da ovaj ne shvaća.*) Ekscelencijo, život i smrt ovise o vašoj duhovnoj prisebnosti. Molim vas vašu lentu. Nemojte da moram još i ponizno kleknuti, ekscelencijo. Pred vama stoji jedan nesretnik i moli vas za lentu. (*Strgne lentu ministru obrane koji to nevoljko dopusti i trga je u trake.*)

Ulaze dvojica tjelohranitelja i tri druga ulična razbojnika.

PRVI TJELESNI STRAŽAR: Jesmo te?

GOGHER GOGH: Tražili, ha? (*Ministru obrane.*) Oni su me tražili. Drugovi, Kina očekuje vaše usluge.

PRVI TJELOHRANITELJ: Dosta s vicevima.

DRUGI TJELOHRANITELJ: Dosta blebetanja.

GOGHER GOGH: Tako je, dosta blebetanja. Dosta pričanja viceva. Ekscelencijo! Elementi izvan zakona koji često pokušavaju ukrasti imovinu svojih sugrađana i bestidno povrjeđuju sveti državni poredak – slobodno hodaju uokolo, dok grubi i neodgojeni, ali caru predani ljudi, to nenaoružani moraju gledati. Ja na temelju svojih carskih pomoći tražim oružje za ove ljude. I to iz carskih oružarnica. (*Prilazi tjelohraniteljima i svečano im o rukave veže komadiće lente kao poveze.*) Kao čuvari poretka, vi ćete svakoga tko se usudi buniti udariti u trbuh s fanatičnom zanesenošću. Plaća: dvostruka od plaće običnih policajaca.

DRUGI TJELOHRANITELJ: Svakako, šefe.

Vraća se car s ostalima, piju iz malih šalica.

CAR: I?

GOGHER GOGH: Veličanstvo, u ovom povijesnom trenutku predstavljam Vam svoje stare suborce, braću Krukher Kru. Ustanovio sam da se kod one mase naroda, koja je viđena u blizini Vaše palače, radi o mojoj vjernoj braći po oružju, koja se tijelom i dušom stavlja na raspolaganje Vašem Veličanstvu.

CAR: Dragi moj Gogher Gogh, vi vidite da sam ganut. Prije svega, radi se o carskim skladištima kojima hitno treba zaštita.

GOGHER GOGH: Veličanstvo, dajte mi dvadeset i četiri sata i Vi više nećete prepoznati svoj glavni grad.

JAU JEL: Što će biti sa skladištima?

CAR: Ne dozvoljavam pitanja. (*Ministru obrane.*) Uhapsite mog brata, generale!

Turandot plješće.

JAU JEL: Ali ti si odstupio!

CAR: Ne definitivno. (*Pakosno.*) A nisi li ti izdao naređenje da me se strijelja?

JAU JEL: Ma kakvi. Uzrujan čovjek priča svašta.

GOGHER GOGH (*žustro*): Veličanstvo, moja je dužnost da bespoštedno izvršavam Vaša naređenja.

MINISTAR OBRANE (*susretljivo*): Vaše carsko Veličanstvo...

JAU JEL: A lijepo ćeš ti bez mene usrati poslove. (*Bijesno odlazi s ministrom obrane, a prate ga prvi tjelohranitelji i dva ulična razbojnika. Na vratima se susretnu s predsjednikom vlade i Nu Shanom. Ovi im se duboko naklone, zatim ugledaju cara i preplašeno se naklone pred njim.*)

CAR: Opet sam čvrstom rukom zgrabio uzde vlasti, vjerni moj, i s vama ću se još obračunati. U ovom se trenu zbivajući prebrzo izmjenjuju.

Iza predsjednika pojavio se izaslanik krojača sa svojim tuijem.

IZASLANIK: Njegova ekscelencija, gospodin predsjednik vlade su pri jutarnjem primanju nagovijestili da će Veličanstvo povući konzekvence iz neuspjeha konferencije tuija.

CAR: I jesam. Uhapšen si.

GOGHER GOGH: Slijedite me. (*Ugleda Nu Shana.*) A tko je ovaj gospodin?

PREDSJEDNIK: Gospodin Nu Shan, predsjedavajući udruge tuija.

GOGHER GOGH: Jedan tui. (*Urla.*) Uhapšeni ste! Ovdje se radi, kao što svatko zna, o veoma opasnim trgovcima mišljenjima. Točnije rečeno, o ljudima koji trguju vrlo opasnim mišljenjima. Ništa ja ne kažem ako netko za neko mišljenje uzima novac. Pod mojim će vodstvom država za mišljenja izdavati još više novca. Ali za mišljenja koja odgovaraju meni. A uopće mi se gadi to stalno mozganje. Jednostavno je dovoljna uljudnost i respekt pred onima koji znaju bolje. (*Urla.*) Vodi ga!

TURANDOT (*blista*): Moj mili Goghica!

Utrčava careva majka s loncem dumbira.

7a

U DVORIŠTU CARSKE PALAČE

Gogher Gogh obraća se svojim sljedbenicima.

GOGHER GOGH: Kao što se upravo pokazalo, carska su skladišta sve do stropa puna pamuka. Nepošteni elementi su prije nekoliko dana na netom održanoj velikoj konferenciji iznijeli lažne tvrdnje da pamuka nema. Pa su zasluženo kažnjeni. Isto tako uhapšen je i strijeljan carev brat, Jau Jel, koji je skrivao pamuk iza leđa svog carskog brata. Jedan dio pamuka kanio je spaliti i tako zatajiti svoj zločin. Taj je sramotni plan onemogućen. Drugovi! Nečasna vojna klika sada pokušava uvjeriti cara da vi i vaše usluge više niste potrebni. Zbog toga sam, dakako uz pristanak cara, prisiljen, kao i ranijih godina našega pokreta, učiniti nešto kao nadaleko vidan primjer, iz kojega će i najgluplji shvatiti da bez dostatne i energične zaštite više nijedno vlasništvo nije sigurno. U tu svrhu vi ćete još noćas podmetnuti požar u jednom dijelu skladišta i zapaliti polovicu skladišta. Vršite svoju dužnost!

8.

MALA TUIJSKA TRŽNICA

Na velikim nogarima izlažu tuiji velike, rasklopljene knjige. Za jedan jen prolaznici mogu pročitati jednu stranicu.

TUI OPĆE KULTURE:

Sirotan se muči od zore do mraka,

Al' ne stječe znojem to što mu fali,

Već i dalje ga kinji briga baš svaka.

On ne zna, pa stog je ravan budali.

Tko nema konja, pod kopitom stradava,

A tko ga ima, jaše do mjeseca!

Svako se zvanje znanjem savladava,

Pa znalac svoj dio kolača odsijeca.

Jedan vrlo stara žena plaća jen i gleda u knjigu. Ulazi Sen sa unukom Eh Fehom.

EH FEH: A zar i ja moram postati ovakav tui, djede?

SEN: Mi još uvijek imamo svoj novac.

EH FEH: A ne možemo li kupiti žabu?

SEN: Eh Feh, što imaš protiv tuija?

EH FEH: Mislim da su loši ljudi.

SEN: Pogledaj tamo onaj most. Tko ga je, misliš, sagradio?

EH FEH: Pa car.

SEN: Nije. Misli dalje.

EH FEH: Zidari.

SEN: Da. Ali misli još. (*Stanka.*) Zidari su ga sagradili, ali jedan tui im je rekao kako. Mi smo ih čuli samo kako govore, ali nismo prodrli do njihova znanja. A ovdje nalazimo izloženo znanje. Samo sam malo razočaran što izgleda prilično skupo. Eh Feh, ako ni ovog puta neće biti ničega, treba ih potamaniti ognjem i mačem. (*Neodlučno ide od nogara do nogara.*)

Ulaze četiri pralje, među njima i Ma Gogh.

KIUNG: Evo – sad sam ga kupila i sad je dosta. (*Pokazuje ekonomskom tuiju novi rubac.*) Pamuk.

SU: Milijunašica.

KIUNG: Četiri tjedne plaće, ali isplati se. (*Yao.*) Svi mislimo da mi pristaje. I ti tako misliš, Yao?

YAO: Ne. Previše si koščata.

KIUNG: Pa to je nevjerovatno. Govnarko jedna, valjda misliš da si jedino ti lijepa? Jesi lijepa, ha?

YAO: Ne, nisam ni ja.

MA GOGH: Zašto nju pitaš? Pa znaš da će reći istinu.

Kiung se zvonko nasmije.

EKONOMSKI TUI: Što bi dame specijalno htjele?

KIUNG: Mi smo iz praonice rublja *Bademov cvijet* i u kupovini smo.

EKONOMSKI TUI: Moje dame! Zašto ja u poslovnom životu imam uspjeha? Bacite pogled u moju knjigu i naučite za jedan jen što o tome kaže ekonomska znanost: Kad ja, k'o trgovac sitan, svaki dan doznam Da teško je s ribama najvećim ostat', Tad počupam kose, ni sebe ne poznam, Ali se pitam: kako ću i sam najvećim postat'? Ja dobro znam što mali ljudi Odvajkada čine za vritnjak i kruh, Pa se koristim, i to mi budil! Ja znam što znam: ne ostajem suh.

KIUNG: To je nešto za tebe, Ma. Ona ima praonicu i želi svom sinu kupiti praonicu na veliko. Ovdje možeš naučiti kako doći do velike love.

MA GOGH: Možete mi otvoriti stranicu na kojoj piše o zavmovima?

MEDICINSKI TUI: Osjećate bolove? Bolesni ste, a da to ni ne znate? Hoćete doznati sve ono što i liječnik zna? Jedan jen!

Jednoga lijepo u bubregu peče,

Pa liječniku ide: ovaj mu pilji u голу starku.

A bolesnik se poslije četveronoške kreće,

No platio je prije. Jer liječnik zna varku.

Zna on kako se bolesti zovu, al' bolje će znati Koliko tko daje kad bolest ga svlada.

Tko ništa ne zna od gladi pati!

A tko zna: svom dijelu kolača s pravom se nada.

MA GOGH: A i u tu knjigu bih trebala zaviriti, trga me u ramenima od pranja. Ali bolje da ja vidim kako bih svom sinu mogla pribaviti praonicu. Ali trganje se pogoršalo u zadnje vrijeme.

KIUNG: Vuneni bi rubac bio bolji protiv tog trganja.

MA GOGH: Ali kad košta petnaest jena.

Pojavljuje se drugi Gogherov tjelohranitelj s još dva razbojnika i s dvije Turandotine sluškinje.

DRUGI TJELOHRANITELJ: A tu ste, majko Ma. I u tako zdravoj okolini. A znate li što smo mi sad? (*Pokazuje na svoj povez za rukavu.*) Policija! Ali ne bojte se, sad je sve obrnuto, od danas. Majko Ma, vaš je sin napredovao i očekuje vas u carskoj palači. Izbečili ste oči, ha?!

MA GOGH: Ma daj, ne obračaj mi se na javnom mjestu, njuško svinjska, moje je prijateljice sram.

DRUGI TJELOHRANITELJ: Majko Ma, te gospojice će još svojoj djeci i djeci svoje djece pripovijedati o tome da su vas poznavale. A sad idemo, idemo.

Ščepa je.

PRVA SLUŠKINJA: Plemenita gospođo, jedna osoba, koja je na tako visokom položaju da je zabranjeno izgovoriti njezino ime, želi vas vidjeti uz vašeg velikog sina.

MA GOGH: Nešto se dogodilo s mojim Gogherom. Pogledat ću što. (*Želi poći.*)

PRVA SLUŠKINJA: Dopustite, plemenita gospođo, da vas otpratimo do nosiljke za uglom. Nosači ne žele na ovaj prijavi trg.

Prvi tjelohranitelj dolazi s petoricom razbojnika, ovi nose baklje od kućine.

PRVI TJELOHRANITELJ: A tu ste je našli. Velika vremena, majko Ma! (*Majka Ma napravi prezimnu gestu i odlazi s drugim tjelohraniteljem.*) Ej, vi, recite nam gdje su careva skladišta?

KIUNG: Iza Kožarskog mosta. *Razbojnici odlaze.* Što kažete? Imam neki neugodan osjećaj. Bit će najbolje da se vratimo kući. Su!

SU (*se približila nogarima tuija ljubavnog života*): Doći ću za vama.

TUI LJUBAVNOG ŽIVOTA: Tajne ljubavnog života! Blaženstvo ili slomljeno srce? Kako se ponašam prema najmilijem?

U ljubavi uvijek sudbine su dvije:

Netko će ljubiti', dok nekoga ljube.

I prvi će udarce primat, dok drugoga melemom mije,

Ah, uzimlju jedni, a drugi daju – i gube.

Skrij svoje lice, u žaru ga nemoj izgubiti!

Grud'ma zabraniti' da išta trpe – nemoj ti prezat'!

Daj onom, kog' voliš, nož – pa će te ubit.

Jer zna li, da ga voliš, svoj dio kolača će rezat'.

Pridite, gospojice. Informirajte se prije nego što bude kasno. Jedan jen.

SU (*plaća*): Da mu padnem oko vrata ili da se pravim da ga ne volim?

TUI LJUBAVNOG ŽIVOTA: Ovo posljednje, gospojice, ovo posljednje! Čita joj mrmrlajući.

KIUNG: Zašto daješ da ti se to čita, Su? Da je taj koji je to pisao razumio toliko da je mogao imati djevojku, ne bi imao vremena napisati takvu knjigu.

SEN (*koji je neodlučno stajao pred nogarima ekonomskog tuija*): Moje gospođe, ne rugajte se znanju. Da me ne privlači ova knjiga, sigurno bih proučavao upravo tu. Mislim da nikome ne treba uskraćivati radost, pa ni samome sebi. Zašto se gospojica smije? (*Nasmiješi se Yao, koja se smijala.*)

KIUNG (*uznemireno*): Yao, nećeš odgovoriti.

SEN: Hoće. Uvijek se mora odgovoriti.

YAO: Smijem se jer ti više ne možeš.

SEN (*također se smije*): To je točno, ali nemoj nikome reći.

Tko ne može uloviti tigra, možda će uloviti ježa. A tko ne uči za sebe, ipak uči za druge. (*Pokaže na unuka.*)

Brzo raste.

Među tuijima nemir. Svi gledaju iza.

KIUNG Gledajte, tamo gori. To je iza Kožarskog mosta.

SEN: Smrdi na spaljeni pamuk.

TUIJI: Bolje da maknemo štandove. – Vatrogasci će, kad dođu, sve pregaziti. A tu sad neće biti vatrogasaca. – Kako to mislite?

Pojavljuje se Gogher Gogh s predsjednikom vlade i naoružanim ljudima.

GOGHER GOGH: Vatru su sigurno podmetnuli krojači i gologuzi u savezu s tuijima. I to kao simbol buntov-

ničkog Kai Hoa. Sada ću posegnuti za najstrožim mjestom. Najprije ćemo istrijebiti duhovne potpaljivače. Pregledajte sve knjige i potražite ima li u njima čega što potkopava državu. *Odlazi s predsjednikom vlade.*

PRVI NAORUŽANI (*medicinskom tuiju*): Što piše u ovoj knjizi?

MEDICINSKI TUI (*drhti*): Ono što treba znati o tuberkulozi ili o prijelomima kostiju.

PRVI NAORUŽANI: Što? O lomovima kostiju? Ma dosta brbljanja o prijelomima kostiju. To je usmjereno protiv policije. Hapsiti! (*Baci knjigu na tlo, gazi po njoj.*)

SEN (*pokušava ga spriječiti*): Ne gazi, ovo je korisno.

PRVI NAORUŽANI (*tuče ga*): Pseto! Diru u državnu vlast. (*Tuiju opće kulture.*) A kakvo je ovo govno? Priznaj!

TUI OPĆE KULTURE: Znanje, gospon kapetan.

PRVI NAORUŽANI: Znanje o čemu? Nešto o pamuku, ha?

TUI OPĆE KULTURE (*odmahuje glavom*): To ne spada u opću kulturu, gospon kapetan.

PRVI NAORUŽANI: Vi hulje pušete s palikućama u isti rog. Huškali ste protiv cara.

TUI OPĆE KULTURE: U najboljem slučaju oni veliki, ovi ne.

PRVI NAORUŽANI: Jeste vidjeli da su ovuda protrčali neki s bakljama?

TUI OPĆE KULTURE: Prošli su neki s povezima na rukavima.

Iz drugoga smjera vraća se jedan razbojnik s povezom na rukavu i s bakljom.

RAZBOJNIK: Kapetane, u čajani tuija navodno su viđena dva sljedbenika Kai Hoa.

PRVI NAORUŽANI: Ovakva kao što je ovaj ovdje?

Tui opće kulture zaprepašteno odmahuje glavom.

PRVI NAORUŽANI: Jeste vidjeli neki s bakljama?

KIUNG (*stane pred Yao*): Mi ne.

YAO: Ali on ima baklju, Kiung.

KIUNG: Ma to je samo batina kakvu nose policajci. Idemo, Yao. Su, idemo.

PRVI NAORUŽANI: Gdje ćete vi? Ti si možda uokolo vidjela još nekoliko takvih? Takvih kao što je ovaj?

YAO: Petoricu. A to što nosi nije policijska palica.

PRVI NAORUŽANI: Ali ovo je. (*Udara je, a naoružani je odvlače.*)

TUI LJUBAVNOG ŽIVOTA (*pomaže Senu da stane na noge*): Ne plači, maleni, on je živ. Sami su potpallili skladišta i sad hapse svakoga tko je to vidio.

TUI OPĆE KULTURE: I ovu bi knjigu oni zabranili, knjigu od koje živim i to još loše. Ovakav šund u kojem ne piše ništa protiv njih, nijedan jedini redak! Pjesnici koji im ližu pesnice, mislioci nacije koji misle na svoj prihod. Šund, šund, šund!

SEN: Ne žesti se, od toga si živio.

TUI OPĆE KULTURE: Kao prevarant!

PISAR IZ TUI-ŠKOLE (*dotrči, krvave glave*): O Su, već te satima tražim.

SU (*baci mu se u naručje*): O Wang! Ne bih te smjela zagrliti, znam, znam. To je, naime, on, i oprostite što se ne mogu ponašati kao što piše u knjizi.

TUI OPĆE KULTURE: Zašto si ranjen?

PISAR: Ja sam pisar iz tuističke škole. Mislim, bio sam. Bande Gogher Gogha napale su i palaču udruge tuija. Razbojnici su primljeni u policiju i dobili su poveze preko rukava na kojima je utisnut žig. Udrugu tuija okrivljuju da je uvrijedila cara kada je na velikoj konferenciji otkrivena državna tajna. U ovome trenutku spaljuju se tri tisuće formulacija o povijesti Kine, jer se u njima govori o porazima u sedmom stoljeću. Nu Shana su objesili jer je navodno svima govorio da Gogher Gogh, koji je u pet sati postao kancelar, ne zna koliko je tri puta pet. I meni je život ugrožen jer mogu to posvjedočiti. A sve je to zato jer se Kai Ho već nalazi u provinciji Sečuan.

KIUNG (*tuijima*): Vi radije mislite na to kako ćete se riješiti svojih šešira.

TUI LJUBAVNOG ŽIVOTA: Pa kud ću s njim? Stanujem na drugom kraju grada.

EKONOMSKI TUI (*Kiung*): Uzmite moj. Ja stanujem još dalje.

TUI LJUBAVNOG ŽIVOTA: Ja sam je prvi zamolio.

EKONOMSKI TUI: Učinite nešto za duh, gospojice.

KIUNG: Dajte ih ovamo, jadni. (*Strpa šešire pod suknu.*)

Kad me moj Sun vidí ovakvu, pomislit će da sam skrenula i više ga neću vidjeti.

TUI OPĆE KULTURE: Ali druge to sebi neće dopustiti. Sad će se ujediniti.

Naoružani ljudi dovode zavezanog izaslanika krojača i njegova tuija.

JEDAN NAORUŽANI: Mi ćemo tebe naučiti caru postavljati pitanja.

IZASLANIK: Onda ćete morati naučiti mnoge. (*Tuku ga.*)

Razbojnici dovode zavezanog izaslanika gologuzih i njegova tuija.

RAZBOJNIK: Još uvijek ćeš našeg vođu sumnjčiti da je zapalio skladišta? *Tuče ga.*

NAORUŽANI: Hej, vi! Krenite i vi odmah s nama u staj: ovima je mjesto skupa.

Razbojnici se okrenu i odvođe uznike.

IZASLANIK GOLOGUZH: Mi nismo znali!

PISAR: A gdje ćemo mi, djevojko?

KIUNG: U praonicu rublja. Možda Ma nekoga pošalje tamo. Pozvali su je u palaču, njezin Gogher je postao ministar, pa će možda spasiti sirotu Yao. Opet je rekla istinu, nisam je mogla spriječiti. A i starog bi trebali povesti. Po kvrgi mogu vidjeti da je pretučen, pa bi ga mogli odvesti kao nekoga tko je počinio protudržavni zločin.

SEN (*ekonomskom tuiju koji iz knjige trga određene stanice*): Što to trgaš?

EKONOMSKI TUI: Stranice na kojima se govori o malim prihodima.

SEN: Mogu ih otkupiti od tebe?

TUI OPĆE KULTURE (*domahne Senu, prigrušeno*): Razumijem te, stari. Ali ovdje imam nešto bolje za tebe. (*Izvlači knjizicu iz džepa.*) Ne pokazuju nikome drugome, napisao ju je Kai Ho.

SEN: Da, vjerujem, kupit ću je.

KIUNG: Dođi radije s nama u predgrade, stari. Pa ne znaš čitati, ne možeš je pročitati.

SEN: Drugi je mogu pročitati. Evo novca koji sam dobio za svoj pamuk, putovanje se ipak isplatilo.

Daje mu vrećicu s novcem i odlazi s djevojkama i s pisarom. Priključuje im se tui ljubavnog života, tegleći svoju knjigu. Ostaje neodlučan tui opće kulture i medicinski tui koji jecajući čuči na svojoj izgaženoj knjizi.

8b

U DVORIŠTU CARSKE PALAČE

Turandotine sluškinje dolaze s bakrenom kadom.

PRVA SLUŠKINJA (*spušta kadu*): Ovakva ja ne idem preko dvorišta. (*Skida prsni dio pregače.*)

DRUGA SLUŠKINJA: Ako te kučka vidi, naredit će da te bičuju.

PRVA SLUŠKINJA: Takva ljubomora na onog glupana!

DRUGA SLUŠKINJA: Na hodniku prema konferencijskoj dvorani, znaš tamo gdje je jako usko, postavila sam se

tako da me okrzne, onako ekstra. I znaš što je rekao? "Oprostite." Principi.

PRVA SLUŠKINJA: Ona kaže da ga voli jer je tako pametan.

DRUGA SLUŠKINJA: Ona kaže da je pametan jer se pali na njega.

PRVA SLUŠKINJA: Ma, jasno. Pametnih ima k'o kusih pasa, ali nema naočitih.

Opet podižu kadu i iznose je.

9. ISPRED PRAONICE RUBLJA *BADEMOM CVIJET*

Na drvenom vjedru ispred praonice sjedi stari Sen, a unuk mu hladi čelo. Pored njih Kiung prekraja tuijevski šešir. Na dužoj strani, ispred uske i visoke kuće, stoji kovač oružja i upravlja nekim nevidljivim operacijama koje se odvijaju na prvom katu kuće. Pored njega tui Ka Mu sa svežnjem glazbenih nota. Četvrt je veoma siromašna.

KA MU: Gospodine, sve su ovo remek-djela. Morate ih negdje sakriti, ja putujem. To je stara glazba. I ugrožena je jer nije kineskog podrijetla, a sadašnja vlada...

KOVAČ: Više ništa ne mogu sakriti. Na vrat su mi već natrпали i jedan kip, božica pravde, visoka je dva kata. Morali smo probiti strop. Hej, okrećite je polagano!

KA MU: A ovo ovdje je nova glazba. Progonjena je jer nije pučka.

SEN: A to nije potrebno. Narod uopće ne želi biti pučki.

KOVAČ (*s uzdahom*): A dobro, stavit ću je u svoju spavaću sobu. Jer je progonjena. (*Pušta ga u kuću.*)

JEDNA ŽENA (*dovikuje s gornjeg kata*): Oprostite, gospodine Lu Shang, što mora stajati na glavi, ali djeca se stvarno boje njezina lica.

KA MU (*izlazi bez svežnja*): Hvala! Hvala! (*Zagrlj ga.*) Vi činite nešto za Kinu! *Brzo odlazi.*

SEN: Kada sam bio mlad kao ti, uvijek sam htio slušati samo jednu melodiju koju je seoski svirač svirao na fruli. Danas mi se slušaju različite glazbe, uvijek nešto novo.

KOVAČ: Kako se može uništavati nešto za što je sigurno trebalo mnogo truda. Približiti toliko točkica!

ŽENA (*s prozora*): Jeste li čuli da se Zabranjeni navodno nalazi na stotinu milja da glavnoga grada.

SEN: Ne derite se tako glasno!

Dolazi Ma Gogh s Yao.

MA GOGH (*doziva izdaleka*): Kiung! Su! Dobra večer, Lu Shang. Pa evo nas opet. (*Kiung i Su dolaze iz kuće. Svi se grle.*) Imala je dovoljno pameti i banditima je rekla da radi u mojoj praonici. I dotuklo me ono što mi je ispričala. A ja ionako ne bih izdržala. Gogher je poludio, sad on vlada. Bila sam ponosna na njega kad se bavio svojim prijašnjim zanimanjem, ali sada se stidim. U palači su htjeli da se osjećam ugodno. Danas ujutro postavili u mojoj sobi, prevelikoj i za pedeset mazgi, na plavi sag bakrenu kacu za pranje rublja koju su uzeli iz muzeja, s predsjednik vlade je rekao: "Plemenita gospodo, vaš je uzvišeni sin rekao da se vi osjećate dobro samo kad perete. Molim vas, perite koliko vam srce želi!" Dala sam mu nogom u guzicu, ali nisam trebala. Kad je predsjednik izašao, ušao je sluga i naprčio mi guzicu da ga nogom lupam koliko mi srce želi. Jedina pametna osoba u cijeloj palači bila je careva majka, koja mi je rekla što misli o svom sinu i kako se spravlja jedan poseban kolač. A oni su je smatrali ludom! Zapamtila sam recept, možda će trebati za Goghera. Hoću svoj čaj! Tko je ovaj?

KIUNG: To je gospodin A Sha Sen iz kraja u kojem raste pamuk. Zbog studiranja je doputovao u glavni grad.

SEN (*ispričavajući se*): Rekli su mi da za to nemam glavu, ali, kao što kvrga dokazuje, ipak je imam.

SU: Kakva strašna kvrga!

YAO: Ma nije toliko velika i brzo će splasnuti.

KIUNG (*zagrlj je*): Nepristojna si, Yao.

Razbije se jedan prozor od papira na prvome katu i kroz njega proviri brončana ruka s koje, preokrenuta naopake, visi vaga.

KOVAČ: Pazite, nespretnjakovići!

GLAS (*iznutra*): Pa ruka nema mjesto!

SEN: Sklanjaju kulturna dobra, ili kako se to već zove. Na istočnim vratima sreo sam pred hramom jednog tuija, u hramu je imao nevidljivoga boga. Sad će ga sigurno na lancu povesti u predgrade, da ga negdje sklone.

Tri gologuza izlaze iz uske kuće s velikim zavežljajima. Najednom počnu trčati.

EH FEH (*povlači Sena za rame*): Vojnici, djede!

Svi žurno odlaze u kuće. Kovač jedva stigne s prozora na prvom katu prebaciti sag preko ruke božice pravde kad patrolirajući naiđu dva naoružana čovjeka. Kad odu, iza se začuje glas uličnog prodavača: "Pamuk! Pamuk!"

Pamuk na prodaju! Pamuk iz skladišta državnog neprijatelja Jau Jela! S prozora gornjeg kata izviri žena. Ulicom dolazi ulični prodavač s kolicima na kojima su pamučne tkanine, štiti ga jedan od naoružanih ljudi.

ULIČNI PRODAVAČ: Pamuk! Pamuk! Pamuk koji je otkriven u zapaljenim skladištima smaknutog Jau Jela! Polovicu godišnje žetve uništio je plamen! Rastu cijene! Opskrbite se dok ne bude preskup!

Nitko ne odgovara i prodavač ide dalje. Čujemo samo njegovo: "Pamuk! Pamuk!"

ŽENA: Neka si ga sada zadrže. Nemamo što jesti, a gdje su cipele? Zabranjeni će sve to nabaviti.

Zalupi prozorom. Izlaze Su i pisar.

PISAR: Ne plači previše, možeš malo, danas navečer, ali sutra više nemoj, obećaj.

SU: A sutra još jedanput.

PISAR: Dobro. Ako se za tri tjedna ne vratim, to samo znači da sam išao zaobilaznim putem.

SU: Ali kako ćeš pronaći put do tamo? I u tim starim cipelama?

PISAR: Znam jednog tkalca tamo prijeko, kreće danas s još trojicom. Već ih je nekoliko tisuća, njih je lako pronaći.

SU: Ali imaš loše cipele, Wang. Što ćemo?

SEN (*izlazi iz kuće s unukom i s Kiung*): Ako možete još malo pričekati, možda bi mogli zajedno.

SU: Ali vi idete na sjever, a on samo u susjedstvo. Ali cipele mu ne valjaju, što ćemo učiniti?

SEN: Aha, cipele mu ne valjaju za put do susjedstva.

KIUNG: Ali zato će dobiti topli rubac za ramena.

Daje mu svoj novi rubac.

SEN: Na zaustavljaš se kod svake nepravde, to je opasno. Rijeka preplavljuje dolinu, ali nasip se gradi na brdu.

PISAR: A hoćete možda i vi sa mnom? Ja dakako moram smjesta poći, jer me očekuju.

SEN: Ne mogu, moram još razmisлити.

PISAR: Ići su kroz Tibetanska vrata. Zbogom. (*Odlazi u pozadinu.*)

SU: Do sutra, Wang! Vraća se u kuću.

Dolaze dvojica gologuzih i kucaju na vrata kovačnice. Kovač ih pušta unutra.

KOVAČ: Pa jedva još mogu do ognjišta zbog te proklete kulture. A na gornjem katu puše kroz rupu na podu.

A evo i opet nekih bez pokrivala za glavu. (*Žurno nestaje.*)

Dolaze četiri tuija iz čajane. Wen, Gu, Shi Ka i Mo Si.

GU: A još uvijek ste tu, gospodine A Sha Sen. Je li ovo kovačnica u koju se mogu spremići dragocjenosti?

KIUNG: Kuća mu je već puna, a kako vi možete uokolo ići bez pokrivala za glavu? Pa svi znaju da ste imali samo tuijevske šešire i sad će hvatati gologlave!

WEN: Ma to je strašno. Zatvorili su čajanu. Duh je beskućnik.

GU: A ja svejedno moram pokušati. Kina će sasvim podivljati ako izgubi svoja umjetnička djela. (*Kuća na vrata uske kuće.*) Više ne otvara. (*Pokazuje drugima oslikani svitak.*) Ovo je Pi Jeng. Dvanaesto stoljeće. Brežuljak Hoang Ho. Pogledajte linije. A plavetnilo. I to da se uništi.

KIUNG: A zašto?

GU: Pa kažu da brežuljci ne izgledaju tako. (*Pokazuje Senu.*)

SEN: Pa to je točno, brežuljci ne izgledaju tako. Ne baš tako. Ali kad bi svakome izgledali jednako, ne bismo trebali slike. Djed mi je kao djetetu pokazao kako izgleda kobasica. Ovaj kakoseonozove, taj mi slikar pokazuje kako izgledaju brežuljci. A ja mislim ovako: kad ću se opet penjati na brežuljak, možda će mi se više sviđati. Možda ima takvu liniju i možda je plav.

GU: Možda. Ali nemamo vremena za duga razmatranja. Pozovite kovača! Ljudi, pa taj Pi Jeng je iz carskog muzeja!

SEN: Da ste ga bar dali nama! Bio bi sigurniji.

MA GOGH (*izašla je na vrata*): Ja ću ga sakriti. Ne smije pasti Gogheru u ruke. Potrgao bi ga. A meni su trebali sažgati utrobu.

KIUNG: Ona je kancelarova majka, tako da znate.

MA GOGH: Ne trebate se bojati. Razbaštiniti ću ga. Dajte tu sliku. On misli da razumije sve i sad vlada. Jao slikama, on je slikar.

SHI KA: I arhitekti se boje.

MA GOGH: Da, moj je sin i arhitekt.

WEN: A trebao sam postati znanstvenik.

MA GOGH: Možda ne. On je najveći znanstvenik.

MO SI (*pokazuje joj globus*): Zar ne možete spremići ovaj globus? To da je zemlja okrugla – možda će to jednom biti važno?

EH FEH (*povlači Sena za rukav*): Djede, jedan naoružani! TUIJI: Ne smije nas vidjeti, mi smo gologlavi.

MA GOGH: Dajte taj globus. (*Odlazi s globusom i slikom u kuću.*)

Tuiji otrče, osim Moa Sija, koji ne stigne.

DRUGI TJELOHRANITELJ (*dolazi tražeći*): I što to moje zavravljene oči vide? Jedan tui. A gdje ti je šešir? No ovaj put se ne trebaš bojati. Pridi. Gubi se, Kiung, gadura jedna. (*Misleći na Sena.*) Čudne goste imate u ovoj praonici.

SEN: Ja sam miroljubiv seljak i sjedim tu samo zato da bih malo razmišljao. A meni za to treba vremena, znaš.

KIUNG: Da se nisi usudio ući. Majka Gogh će te čajnikom odalapati po gubici. (*Koketno stavlja novi šešir i odlazi u kuću.*)

DRUGI TJELOHRANITELJ (*srdačno Mo Siju*): Kako se zoveš?

MO SI: Ja sam Mo Si, kralj za izgovore i opravdanja.

DRUGI TJELOHRANITELJ: Dobro. Nešto nam je naime potrebno, ne previše, ali kad već... kako ti zoveš ono što vi radite?

MO SI: Formuliranje?

DRUGI OD TJELOHRANITELJ: Daaaa, to. Naš šef, kužiš? Ženi se, kužiš? Ajde ne bleji, zašto ne bi s njom? Kužiš? Ali to ne može, kužiš? Jedan cerek i odu ti jaja, kužiš? Dakle, što će joj on reći? Podi s nama i zucni nam, kužiš? (*Odvode ga sa sobom.*)

Iz kovačnice izlaze gologuzi s velikim zavežljajima. Jednome se zavežljaj raspadne. Ispadnu puške i sablje. Gologuzi preplašeno pogledaju Sena, a ovaj se smiješi i kima im. Gologuzi skupe stvari i brzo odlaze.

SEN: Eh Feh, završio sam s razmišljanjem. Zaveži mi cipele. Misli koje se ovdje kupuju smrde. U zemlji vlada nepravda, a u tuističkoj školi uči se zašto to mora biti tako. Istina je, ovdje se grade kameni mostovi koji premošćuju najšire rijeke. Ali preko njih se moćnici voze u svoju lijenost, a siromašni koračaju u ropstvo. Istina je, postoji umijeće liječenja. Ali jedni se liječe da bi činili nepravdu, drugi se liječe da bi za njih crčili. Mišljenja se prodaju kao ribe i zbog toga je mišljenje došlo na zao glas. On misli, govori se, i tko zna kakvu će podlost smisliti? A ipak je misliti ono najkorisnije i najugodnije što čovjek može raditi. Samo što se s mišljenjem dogodio? Tu je dakako Kai Ho, imam njegovu knjižicu. O njemu dosad znam samo to da ga budale nazivaju

budalom, a lupeži lupežom. Ali tamo gdje je živio i mislio postoje velika polja riže i pamuka, i ljudi su očito sretni. Ako su ljudi sretni zbog toga što je netko mislio, Eh Feh, onda je taj dobro mislio, to je znak. Nećemo ići kući, Eh Feh, još ne. Ako i ne preživim to što sad mislim proučiti – dobre su stvari skupe.

EH FEH: Moraju li oni biti potamanjeni ognjem i mačem, djede?

SEN: Ne, s njima je kao i sa zemljom. Moraš odrediti, što od nje hoćeš, proso ili korov. I zato je moraš imati.

EH FEH (*nezadovoljno*): Hoće li uvijek biti tuija, i onda kad Kai Ho razdjeli zemlju?

SEN (*smije se*): Predugo ne. Svi ćemo imati velika polja i svi ćemo se baviti velikim proučavanjima. A ovdje piše kako ćemo dobiti polja. (*Sen vadi knjižicu i maše njome. Obojica odlaze u pozadinu.*)

Iz praonice izlazi Kiung.

KIUNG (*viče za njima*): Stani, stari, tamo ti je zavičaj! Ideš pogrešnom ulicom!

SEN: Ne, mislim da idem pravom, Kiung!

10.

U STAROM MANDŽURIJSKOM HRAMU

Mali odredi do zuba naoružanih vojnika i razbojnika s povezima na rukavima marširaju gore-dolje, amo-tamo. Dolazi predsjednik vlade i ispituje vojnike.

PREDSJEDNIK: Nove vijesti o trenutnom položaju buntovnika?

KAPETAN: Još uvijek ništa.

PREDSJEDNIK: Jesu li uz obavještajce i provjereni podoficiri?

KAPETAN: Da, ekscelencijo.

PREDSJEDNIK: Uz podoficire pouzdani ljudi iz tajne službe?

KAPETAN: Da, ekscelencijo.

PREDSJEDNIK: Pa ipak nikakvih vijesti?

KAPETAN: Ne, ekscelencijo.

PREDSJEDNIK: Ispunjen sam apsolutnim optimizmom, gospodine kapetane.

KAPETAN: Da, ekscelencijo.

Predsjednik odlazi, potom odlaze i vojnici. Pojavljuju se ministar obrane i dvorski tui, ovaj posljednji bez tuijevskog šešira.

MINISTAR OBRANE: Jeste li već čuli posljednji skandal? Grozni je vlastoručno ustrijelio jednog malog tuija kojeg je poslao njezinoj carskoj Visosti da joj nešto objasni i koji je kod nje ostao dva sata. Govori se da je, kad je izašao, znao gdje je pamuk. Hahaha!

Četa vojnika se vraća.

MINISTAR OBRANE: Ponovite svoje instrukcije!

KAPETAN: Dotični će biti uhapšen netom prije ceremonije.

Obojica odlaze, a za njima i vojnici. Ulazi Gogher Gogh raskošno odjeven, praćen četom razbojnika.

GOGHER GOGH (prvom tjelohranitelju): Ponovi svoje zapovijedi.

PRVI TJELOHRANITELJ: Nakon ceremonije pohapsiti sve.

GOGHER GOGH: Tvoj je brat jutros kod mene držao stražu. Jesi li otada razgovarao s njim? (*Prvi tjelohranitelj odmahuje glavom.*) To je dobro. Nekoga je ustrijelio. Smjesta ga raščetvorite, jasno? I neka lupa bubanj, da se ne čuje što govori.

PRVI TJELOHRANITELJ: Da, šefe.

GOGHER GOGH (*uzme bodež od svog vjernog sljedbenika i stavi ga sebi u rukav*): Trebat će mi; u ovoj palači ima samo podlosti i izdaje. Još nešto: odmah nakon ženidbe uzet ćeš mandžurijski kaput i prebaciti mi ga preko ramena. Nitko se neće usuditi taknuti me, osim možda nekog sasvim pokvarenog čovjeka. A pokazat ću ja tom lupežu od cara da se u opasnosti ne pakiraju koferi, a podmeće moja glava.

Ulazi car s ministrom obrane i predsjednikom vlade, prate ga kapetan i njegovi ljudi.

CAR: Dragi moj Gogh, malo sam zakasnio. Morao sam potpisati još neke veoma stroge mjere kakve su i uobičajene u ovakvim situacijama.

GOGHER GOGH: Ja vas molim da ih supotpisem.

CAR: Kako? Aha, da ih potvrdite, svakako. A evo nam već i mlade nevjeste.

Ulazi Turandot s dvorskim tuijem i sluškinjama. Svi se međusobno klanjaju.

TURANDOT: Tata, upozнала sam jednog jako zgodnog čovjeka i za njega bih se htjela udati. Ne mislim na onoga tuija iz čajane jučer navečer, iako je i on bio inteligentan, i jako ti zamjeram ono što si s njim učinio, Gogh; ti kao da namjerno hoćeš biti nepristojan. Ali ne mislim na njega, već na jednog oficira koji mi je

objasnio mjere zaštite palače, jer mislim da je situacija jako ozbiljna i tu se više ne smije gubiti vrijeme. Mogu li se udati za njega?

CAR: Ne.

TURANDOT: Što to znači ne? Pa ne radi o prolaznoj zaljubljenosti, to je dublje. Sada se radi o obrani, o svakoj stopi. On je tebi odličan zet, dobro se razumije u knjige. (*Pojavio se jedan oficir i pokušava nešto reći ministru obrane. Ovaj ga odbija jer govori Turandot.*) A voska bez konjice, tata...

CAR: Ali palaču ne mogu braniti konjima. A sad pristupamo ceremoniji.

Oficir odlazi.

TURANDOT: Tata, ovo je jako glupo od tebe. Moraš razumjeti, Gogh. Boli te jedan trenutak, ali život ide dalje i tvoje ratne rane već su, eto, zaliječene. Učini mi to jedno jedino zadovoljstvo i nemoj biti tvrdoglav. Smijem li, tata?

CAR (*osorno*): Rekao sam ti ne. (*Gogher Goghu.*) Dakako, ako se želite povući...

GOGHER GOGH: Veličanstvo, carska Visosti. U ovom povijesnom trenutku stojimo poneseni osjećajima pred škrinjom prvog mandžurijskog cara. Ja sam jednostavan čovjek. Ne vladam visokim načinom izražavanja. Ali Vaše Veličanstvo je sinu naroda povjerilo zadatak zaštite prijestolja. A carska Visost poklonila mi je srce. Ne dolikuje da takvo povjerenje ne opravdam, tim više što u ovom teškom vremenu ništa nije važnije od povjerenja. Kada je velepokojni gospodin brat Vašega Veličanstva u nesretnoj zaslijepljenosti na koncu stavio na kocku čast carske obitelji, ja sam se dotičnih skladišta smjesta dočepao čeličnom pesnicom i time na jedinstven način opet stekao povjerenje naroda.

Oficir sa zavojem oko glave traži ministra obrane.

OFICIR: Kai Ho... na Tibetanskom vratima...

GOGHER GOGH (*nervozno nastavlja*): Sada prelazim na zbivanja posljednjeg tjedna. Nije se tu radilo o pamuku, kao što su mislili neki. Pa su te neke osobe, koje su od jutra do sutra mljele o pamuku i htjele poljuljati povjerenje naroda, i dobile zasluženu kaznu. (*Na mig ministra obrane vojnici se povlače.*) Mojoj energičnoj intervenciji treba zahvaliti što su sad car i narod u dosad neviđenome jedinstvu...

TURANDOT: Tata, ja neću.

CAR: Ti budi mirna. Gospodine Gogh, jedna vijest posebne vrste kaže nam da bi ceremoniju trebalo završiti što je moguće prije, točnije prolongirati je.

GOGHER GOGH: Isključeno. Ovime preuzimam zaštitu Vaše osobe, kao i Njezina carskog Veličanstva.

CAR: Gospodine ministre obrane ...

MINISTAR OBRANE: Gospodo moja, situacija se očito pogoršala. (*Caru,*) Straži u palači zapovjedio sam da zaposjedne ulaze u palaču.

CAR (*dok ulični razbojnici Gogher Gogha zaposjedaju vrata*): Što? Maknuli ste ih. A imali ste zapovijed ...

GOGHER GOGH: Daj ključeve! Gdje je čuvar hrama?

PRVI TJELOHRANITELJ: A valjda je pobjegao. (*Trese ulaznim vratima hrama. Vrata se otvaraju.*) Pa nisu zaključana.

Izvana galama. Vidimo unutrašnjost maloga hrama. Kaput mandžurijskog cara je nestao.

PRVI TJELOHRANITELJ: Izdaja! Nema kaputa.

CAR: Netko ga je odsjekao.

PREDSJEDNIK: Čuvar je nestao: on ga je ukrao.

GOGHER GOGH: Gospodo moja, pristupimo sklapanju braka. Taj mali događaj nasreću ne znači ništa.

TURANDOT: A zeblo ga je, tata.

CAR: I bio je to loš kaput, zakrpa do zakrpe.

GOGHER GOGH: I loši su danas rijetki, toga ne bi bilo da niste švercali pamukom! Pristupimo sklapanju braka, gospodo moja!

Bubnjevi izdaleka. Turandot prodorno vrisne.

CAR: Jau Jel je švercao, ja ne.

Klicanje mnoštva.

VOJNIK: Svi ste švercali, a sad marš van!

Pozornicu treba brzo mijenjati, a prizori ULIČICA i U DVORIŠTU CARSKJE PALAČE mogu se igrati ispred malenog zastora. Kulise moraju biti bez težine, poetske i realističke naznake.

KONGRES IZBJELJIVAČA najbolje je igrati na okretnoj pozornici, tako da se pozornica, bez zastora, može zakrenuti u predvorje i garderobe.

Tuiji su naznačeni malim šeširima kakve nose tibetanski i europski svećenici. Šeširi su različiti ovisno o važnosti tuija, više su ili manje raskošni, a razlikuju se i po boji.

Kostimi mogu biti mješavine, osnova je kineska odjeća. Igrati brzo.

¹ Naslov originala: *Turandot oder Der Kongreß der Weißwäscher*. (Njem. glagol *weißwaschen* znači sprati ljaagu [sa sebe] i opet imati čisti obraz) (op.prev.).

² U Brechtovim rukopisima nedostaje tekst natpisa. U tuijevskom romanu stoji u opisu škole: "... nad glavnim vratima kameni natpis 'Znanje je moć'".